

Prijevodna rješenja za poljski i mađarski particip prezenta aktivni

Crnjak, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:683932>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za hungarologiju, turkologiju i judaistiku
Katedra za hungarologiju
Odsjek za zapadnoslavenske jezike i književnosti
Katedra za poljski jezik i književnost

Petra Crnjak

PRIJEVODNA RJEŠENJA ZA PARTICIP PREZENTA AKTIVNI U POLJSKOM I
MAĐARSKOM

Diplomski rad

Zagreb, 2022.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za hungarologiju, turkologiju i judaistiku
Katedra za hungarologiju
Odsjek za zapadnoslavenske jezike i književnosti
Katedra za poljski jezik i književnost

Petra Crnjak

PRIJEVODNA RJEŠENJA ZA POLJSKI I MAĐARSKI
PARTICIP PREZENTA AKTIVNI

Diplomski rad

doc. dr. sc. Kristina Katalinić

dr. sc. Miroslav Hrdlička

Zagreb, 2022.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOGA RADA

Izjavljujem da sam diplomski rad pod naslovom

PRIJEVODNA RJEŠENJA ZA POLJSKI I MAĐARSKI

PARTICIP PREZENTA AKTIVNI

napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Svi korišteni izvori su primjereno citirani ili parafrazirani te navedeni u popisu literature na kraju rada.

Petra Crnjak

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Terminologija.....	2
3. Participi u hrvatskom jeziku	3
3.1. Svrstavanje participa u hrvatskim gramatikama	4
3.2. Razvoj hrvatskog participa prezenta aktivnog kroz povijest.....	4
3.2.1. Praslavenski jezik.....	5
3.2.2. Starocrkvenoslavenski jezik.....	5
3.2.3. Starohrvatski jezik	6
3.2.4. Hrvatski standardni jezik	8
3.2.5. Glagolski prilog sadašnji u pridjevnoj uporabi	8
4. Participi u poljskom jeziku	9
4.1. Svrstavanje participa u poljskim gramatikama	9
4.2. Razvoj poljskog participa prezenta aktivnog kroz povijest.....	11
4.2.1. Predpismeno razdoblje (966. – 1136.)	11
4.2.2. Starocrkvenoslavenski	12
4.2.3. Staropoljski period (1136. – XV./XVI. st.) i Srednjopoljski period (XVI. – 1772.)	12
4.2.4. Novopoljski period.....	14
5. Participi u mađarskom	14
5.1. Svrstavanje participa u mađarskim gramatikama.....	14
5.2. Razvoj mađarskog participa prezenta aktivnog kroz povijest.....	16
5.2.1. Proto-uralski jezik	17
5.2.2. Proto-mađarsko doba (1000. g. pr.Kr. – 896. po. Kr.).....	17
5.2.3. Staro mađarsko doba (896. – 1526.).....	18
5.2.4. Srednje mađarsko doba (1526. – 1772.)	21
5.2.5. Novije mađarsko doba (1772. – 1920.).....	21
6. Usporedba poljskog i mađarskog participa prezenta aktivnog	21
6.1. Tvorba	22
6.1.1. Tvorba poljskog participa	22
6.1.2. Tvorba mađarskog participa.....	22

6.2. Adjektivizacija	22
6.2.1. Adjektivizacija poljskog participa	22
6.2.2. Adjektivizacija mađarskog participa.....	23
6.3. Poimeničenje	24
6.3.1. Poimeničenje poljskog participa	24
6.3.2. Poimeničenje mađarskog participa	25
6.4. Funkcije u rečenici	25
6.4.1. Funkcije poljskog participa.....	25
6.4.2. Funkcije mađarskog participa	26
6.5. Zaključak.....	26
7. Prevođenje poljskog i mađarskog PPA na hrvatski jezik	27
7.1. Prevođenje poljskog participa na hrvatski jezik.....	27
7.2. Prevođenje mađarskog participa na hrvatski jezik	28
8. Analiza	29
8.1. Uvod.....	29
8.2. Prijevodna rješenja s poljskog na mađarski jezik.....	30
8.2. Prijevodna rješenja s poljskog na hrvatski jezik	38
8.3. Prijevodna rješenja s mađarskog na poljski jezik.....	46
8.4. Prijevodna rješenja s mađarskog na hrvatski jezik.....	57
9. Zaključak.....	67
Sažetak	69
Abstract	69
Literatura	70

POPIS ILUSTRACIJA

Popis tablica

Tablica 1. Glagolski pridjevi i prilozi u hrvatskom

Tablica 2. Deklinacija PPA u starocrkvenoslavenskom

Tablica 3. Deklinacija PPA prema Kašiću

Tablica 4. Glagolski pridjevi i prilozi u poljskom

Tablica 5. PPA s osnovom *-qtj*

Tablica 6. PPA s osnovom *-etj*

Tablica 7. Oblici PPA u staropoljskom periodu

Tablica 8. Prijelazne vrste riječi

Popis shema

Shema 1: Prikaz različitog fonološkog odraza participa u hrvatskom i poljskom jeziku

Shema 2. Prikaz fonoloških izmjena nastalih pod utjecajem vokalizacije

1. Uvod

Tema ovog rada je kontrastivna analiza prevođenja poljskog i mađarskog participa prezenta aktivnog između tri jezika. Najprije se istražuju prijevodna rješenja za poljski PPA u mađarskom i hrvatskom jeziku. Zatim se analiziraju načini prevođenja mađarskog PPA na poljski i hrvatski jezik. Iako se radi o jezicima koji imaju različito jezično podrijetlo – ugrofinsko i slavensko – ipak imaju dosta podudarnosti, među kojima su i korištenje participa.

„Particip [...] je gramatički oblik koji su tako antički *gramatičari* nazvali, smatrajući da pripada s jedne strane kategoriji imena, jer se može mijenjati slično kao pridjev [...], a s druge strane kategoriji glagola, jer u nekim slučajevima može izražavati vrijeme i lik (stanje) [...] i može imati rekciju, tj. direktni ili indirektni objekt.“ (Simeon 1969: 25).

Poljski particip prezenta aktivni pokazuje svoje sličnosti s imenskim riječima jer se deklinira: *leżący kot (mačka koja leži)*, ali genitiv *leżącego kota (mačke koja leži)*. Svoju pripadnost glagolima izražava „*imenujući* obilježje koje označava vršenje (obavljanje) neke radnje (Hrdlička i Vidović Bolt 2019: 124). Isti se primjer može participom prevesti na mađarski: *fekvő macska (mačka koja leži)*. Mađarski particip prezenta aktivni smatra se glagolskim pridjevom jer predstavlja prijelaznu vrstu između glagola i pridjeva; nosi sadržaj glagola ukomponiran u pridjevski oblik (Lengyel 2000a: 231). Dok oba jezika koriste particip, hrvatski jezik nema mogućnost takvog prevođenja stoga koristi zavisnosloženu konstrukciju. Zbog čega ima više podudarnosti između jednog ugrofinskog i slavenskog jezika, a ne između dva slavenska, detaljno će se objasniti u ovom radu.

Na početku rada će se prikazati kategoriziranje participa u sva tri jezika, te kako različiti gramatičari drugačije pristupaju podjeli. Zatim se opisuju razvoji participa prezenta aktivnih kroz povijest, od njihovih najranijih početaka u indoeuropskom odnosno prauralskom jeziku do sadašnjih oblika i funkcija.

Drugi dio rada čine analize prijevoda temeljene na korpusu dvije knjige; *Posljednja želja* poljskog autora Andrzeja Sapkowskog i *Kad svijeće dogore* mađarskog autora Sándora Márai. Književno prevođenje je zahtjevan proces jer nije dovoljno samo poznavanje stranog jezika; prevoditelj mora biti dobro upućen u kulturološki i povijesni aspekt književnog djela, ali i dobro poznavati metode prevođenja (Stojić, Brala-Vukanović, Matešić: 2014: 152, 153). Prijevodni se postupci svrstavaju u dvije skupine: izravne (posuđivanje, prevedenice, doslovni

prijevod) i neizravne (transpozicija, modulacija i adaptacija). Kod izravnog se prevođenja jezična jedinica prevodi jednom riječju ili izrazom koji pojmovno odgovara prijevodu. Zadatak neizravnog prevođenja je *reći isto drugim riječima u ciljnom jeziku* (ibid.: 56); koriste se razne tehnike poput promjene vrste riječi, promjene perspektive ili prilagođavanje kulturema. Ne postoji propisana „šablona“ prijevodnih rješenja; odabir prijevodnih postupaka je odlukom prevoditelja, a temelji se na njegovoj intuiciji, iskustvu i individualnom istraživanju samog konteksta i funkcije djela koje prevodi (Ibid.: 54, 56). Upravo zbog tog *individualnog izbora* proučavamo kontrastivnu analizu prijevoda dvaju romana, kako bi dobili određeni uzorak po kojem se prevodi mađarski i poljski particip prezenta aktivni. Zbog velike sličnosti sintaktičkih funkcija PPA u mađarskom i poljskom jeziku, pretpostavljamo da će prijevodi – iz mađarskog na poljski, te iz poljskog na mađarski – sadržavati visoku prijevodnu podudarnost od barem 80%. Kod prevođenja oba PPA na hrvatski jezik, postavljamo hipotezu o najčešćem prijevodnom rješenju pomoću zavisnosložene rečenice s relativnom zamjenicom „koji“, u postotku ne manjem od 60% jer najzornije prikazuje glavnu ulogu participa, tj. istovremenost radnje s predikatom.

2. Terminologija

Izazov koji se pojavio na početku istraživanja bio je kako jednim terminom obuhvatiti poljski particip *imiesłów przymiotnikowy czynny* i mađarski particip *folyamatos melleknévi igenév*. U pokušaju da participe prevedemo na hrvatski jezik, odmah se pojavio problem. Doslovni prijevod s poljskog na hrvatski bio bi „glagolski pridjev radni“, no na korištenje tog termina upozorili su Hrdlička i Vidović Bolt (2019). Naime, *imiesłów przymiotnikowy czynny* je glagolski pridjev *sadašnjeg* vremena, te stoga nije ekvivalent hrvatskom participu istog naziva, jer se u hrvatskom jeziku tako imenuje glagolski pridjev *prošlog* vremena (ibid.) Kada bi se mađarski termin *folyamatos melleknévi igenév* preveo na hrvatski, također bi glasilo „glagolski pridjev radni“ ili „glagolski pridjev trajni“. Da se izbjegne korištenje termina koji ne odgovara oblicima u sva tri jezika, okrenuli smo se latinskom nazivlju.

Termin *particip prezenta aktivni* ustaljen je u povijesnim poredbenim gramatikama i pojedinim kontrastivnim istraživanjima, a označava da se radi o hibridnom glagolskom obliku (participu) koji ima aktivnu funkciju, te da se radnja participa odvija istodobno s glavnom radnjom. Sve ove karakteristike odgovaraju i poljskom i mađarskom participu. U istraživanjima slavenskih jezika latinski termin „participium praesentis activi“ koristi se u

kontekstu starocrkvenoslavenskog jezika (Bartula 1997: 96; Rehder 2011: 43; Townsend¹ 1996:223), praslavenskog jezika (Topolińska 2011: 134), te u kontekstu današnjeg poljskog participa (Falkenhahn, Zielke 1964:152)².

S druge strane, mađarski se particip *folyamatos melleknévi igenév* rijetko prevodi na latinski jezik, uglavnom samo kod ponekih kontrastivnolingvističkih istraživanja. Termin „aktív participium presens“ koristi Máté József (1998: 180), uspoređujući participe u mađarskom i finskom. Kod analize tekstova na hebrejskom, za hebrejski „participium activum“ se kaže da najčešće odgovara mađarskom *folyamatos melleknévi igenév*-u (Máthé-Farkas 2019:224). U gramatici mađarskog jezika pisanoj na talijanskom naziva ga se „participio presente“ (Várady 1931: 163).

Pri prevođenju termina *particip prezenta aktivnog* na hrvatski jezik javlja se sljedeći problem; u istraživanjima praslavenskog jezika koja su objavljena na hrvatskom jeziku, terminu se pristupa iz dvije različite perspektive, zbog čega ga se različito prevodi. Prva je perspektiva s gledišta praslavenskog jezika općenito, a druga je s gledišta hrvatskog jezika. Stoga jedni autori ovaj particip nazivaju pridjevom, a drugi prilogom.

Prvi pristup koriste Mihaljević (2014: 172) i Timko-Đitko (2017: 109) prevodeći aktivni particip prezenta kao „glagolski *pridjev* sadašnji“. Na taj način ukazuju na pridjevsku prirodu ovog praslavenskog participa jer je imao mogućnost deklinacije kroz lica i padeže. Nadalje, kod opisivanja starocrkvenoslavenskog jezika, Peter Rehder (2011: 43) jasno razlikuje particip prezenta aktivnog i glagolski prilog sadašnji kao dvije zasebne forme.

Drugi pristup „aktivni particip prezenta“ imenuje glagolskim *prilogom* sadašnjim (Barić et al. 2005: 633, Matasović 2008: 292). I autori Hrvatske gramatike i R. Matasović objašnjavaju u svojim tekstovima kako je glagolski prilog sadašnji u hrvatskom jeziku nastao iz oblika participa prezenta aktivnog, no ne daju detaljnije obrazloženje.

3. Participi u hrvatskom jeziku

Sva tri jezika istražena u ovom radu su participima dali nazive na svojim jezicima i – kao što je već prije spomenuto – rijetko koriste latinski termin. Participi se u hrvatskom jeziku

¹ Townsend prevodi termin na engleski kao „present active participle“.

² Radi se o gramatici poljskog jezika napisanoj na njemačkom. Naziv za *imiesłów przymiotnikowy czynny* je „Das Partizip Präsens Aktiv“.

nazivaju glagolskim priložima i pridjevima. Dok se glagolski prilozi vežu uz glagol, glagolski pridjevi nose obilježja pridjeva (zbog mogućnosti dekliniranja). U gramatikama ih se proučava na tvorbenoj razini (Koren 2013: 5, 8).

3.1. Svrstavanje participa u hrvatskim gramatikama

Gramatičari navode dva glagolska pridjeva i dva glagolska priloga (v. Tablicu 1.), te ih svrstavaju u kategoriju glagolskih oblika. Dok Raguž (1997) četiri hrvatska participa smješta samo pod glagolske oblike, određeni gramatičari (Barić et al. 2005; Ham 2002, Silić-Pranjković 2007) čine istu podjelu, no glagolske oblike dijele dalje na jednostavne i složene. U jednostavne svrstavaju određena glagolska vremena i sva četiri participa, dok složenima smatraju višečlane oblike poput kondicionala i futura.

glagolski pridjev radni <i>pisao, pisala, pisalo</i>	glagolski pridjev trpni <i>napisan</i>
glagolski prilog sadašnji <i>pišući</i>	glagolski prilog prošli <i>napisavši</i>

Tablica 1. Glagolski pridjevi i prilozi u hrvatskom

Drugačiju podjelu čine Hudeček i Mihaljević (2017: 76) jer glagolske oblike dijele na lične i nelične, što je vjerojatno odraz latinske kategorizacije (*verbum finitum* i *infinitum*³). Gore u tablici navedena četiri participa svrstavaju u nelične oblike. Osim njih, u nelične oblike se također ubraja i infinitiv, a ličnima se smatraju glagolska vremena i načini.

3.2. Razvoj hrvatskog participa prezenta aktivnog kroz povijest

Particip prezenta aktivni ne uvrštava se u moderne hrvatske gramatike, no određeni lingvisti vide potrebu za definiranjem ili redefiniranjem tog participa. Primjeri se mogu naći u

³ „Infinitni oblik glagola (*verbum infinitum*) [...] je sustav glagolskih oblika koji nemaju kategorije lica, tj. sustav imenskih oblika konjugacije: infinitivi, participi i supini, za razliku od oblika koji čine finitni oblik glagola – *verbum finitum*; skupni naziv za sve glagolske oblike koji ne pokazuju i ne impliciraju razlikovanje prema gramatičkom licu.“ (Simeon 1969a: 533)

ustaljenim sintagmama poput *hodajuća* enciklopedija, *sveznajući* čovjek, *viseći* vrtovi, Zemlja *izlazećeg* Sunca (Hrdlička, Vidović Bolt 2019: 127). Razvoj participia od njegovih početaka u indoeuropskom jeziku do današnjeg stanja u standardnom hrvatskom jeziku, obrađuju poredbenopovijesne gramatike praslavenskog, staroslavenskog i slavenskih jezika. U nastavku ćemo prikazati dijakronijski razvoj ovog participia, u koje se vrste razvio, te kada je izgubio mogućnost deklinacije.

3.2.1. Praslavenski jezik

Praslavenski jezik je – za razliku od hrvatskog – imao puno bogatiju strukturu od sveukupno pet participia (Barić et al. 2005: 633). To nije iznenađujuće zbog činjenice da je predak praslavenskom jeziku indoeuropski prajezik “koji je imao više participia i glagolskih pridjeva koji su imali važnu ulogu jer hipotaksa najvjerojatnije nije bila razvijena i nisu postojale zavisne rečenice” (Mihaljević 2014:171). Na samom početku, kada se još govorio indoeuropski jezik, nalazimo dokaze u sanskrtu u kojima se primjećuje indoeuropski formant *-ont-*, koji je bio ključan za tvorbu praslavenskog participia prezenta aktivnog (Matasović 2008: 292). Praslavenski participij je na formant *-ont-* dobio glas *-j-* u pojedinim padežima, što je dovelo do dvije glasovne skupine *-otj* i *-etj*. Participij je dobivao jedan ili drugi formant, ovisno o vrsti glagolske osnove od koje je bio stvaran.

3.2.2. Starocrkvenoslavenski jezik

Postanak prvog slavenskog književnog jezika pripisuje se dvojici misionara, Konstantinu (Ćiril) i Metodu, koji su prevodili liturgijske knjige na slavenski jezik (Gadžijeva et al. 2014: 9). Nije sačuvan nijedan rukopis iz 9. st., što znači da se znanje o starocrkvenoslavenskom jeziku temelji na *kanonskim spomenicima*, odnosno korpusu tekstova iz 10. i 11. stoljeća. Iako su tekstovi pisani po istom principu, zbog vremenskog odmaka, sadržavaju promjene pojedinih jezika koje bi se mogle gledati kao dijalektalne (ibid.: 10).

U starocrkvenoslavenskom dolazi do određenih promjena u participiju prezenta aktivnog. Glasovi *-otj* i *-etj* prešli su u *-ošt* i *-ešt* (Gadžijeva et al. 2014: 227). Deklinacija se ostvarivala u sva tri roda jednine i množine, s određenom i neodređenom deklinacijom, te također s dvojinom. Ovako bogati flektivni sustav pripisuje se zrcaljenju latinskog i grčkog jezika. Kako je izgledao participij prezenta aktivni od glagola znati (ps. věděti), u neodređenoj deklinaciji jednine prikazuje Tablica 2. (prema Bartula 2007: 148):

	m.r.	ž.r.	sr.r.
NOMINATIV i VOKATIV	vedy	vedošti	vedy
GENITIV	vedošta	vedošte	vedošta
DATIV	vedoštu	vedošti	vedoštu
AKUZATIV	vedoštъ	vedoštę	vedošte
INSTRUMENTAL	vedoštemъ	vedošteję	vedoštemъ
LOKATIV	vedošti	vedošti	vedošti

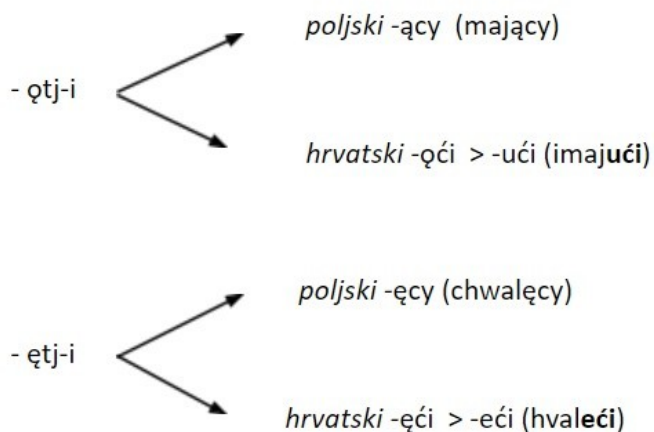
Tablica 2. Deklinacija PPA u starocrkvenoslavenskom

Ovakva paradigma s vremenom je doživjela prilagodbe na području današnje Hrvatske. U hrvatskom starocrkvenoslavenskom je došlo do određenih glasovnih promjena. Nastupila je denazalizacija nosnih samoglasnika *o*, *e* koji su tada postali *u*, *e* (Rehder 2011: 255). Također, u participu prezenta aktivnog nastavak za prvo lice muškog roda jednine postao je *y>i*, odnosno *e>e*, zbog čega je gore navedena paradigma u hrvatskom starocrkvenoslavenskom imala drugačiji oblik, što ćemo prikazati na primjeru glagola *brati*: nominativ m.r. jd. *beri* (onaj koji bere/berući), genitiv m.r. jd. *beruća* i *berućago* (onog koji bere i onoga koji bere) itd. (Gadžijeva et al. 2014: 227).

U starim hrvatskim tekstovima iz 15. stoljeća, jasno se vidi kako je particip mogao stajati u službi atributa (...*vargoše ju u peć goruću...*/ ...*stlp smrdećago dima...*) i u službi predikata (*I tako se svadivše meu sobom bijući jedan drugoga.*) (Štrkalj Despot 2007: 417, 421).

3.2.3. Starohrvatski jezik

Razvoj participa iz praslavenskog jezika u stare hrvatske dijalekte tekao je fonološki drugačije od crkvenoslavenskog. Praslavenski su oblici *-otj* i *-etj* također doživjeli jotaciju, koja se različito odrazila u slavenskim jezicima. Glasovna skupina **tj* je u zapadnoslavenskim jezicima – uključujući i poljski jezik – postala *c*, a južnoslavenskim, poput hrvatskog i srpskog, *ć* (Mihaljević 2002: 169). U hrvatskom je participu nastupila denazalizacija, stoga dobiva nastavke *-ući* i *-eći* (v. Shemu 1.).



Shema 1: Prikaz različitog fonološkog odraza participa u hrvatskom i poljskom jeziku

Prema Matasoviću, aktivna funkcija ovog participa dugo je vremena postojala u hrvatskom i imala svojstva pridjevske deklinacije (2008: 295). Na samim začecima hrvatskog književnog jezika objavljena je 1604. godine prva gramatika *Osnove ilirskoga jezika u dvije knjige*. Bartol Kašić je bazira na čakavskoj osnovi, ali koristi i štokavske elemente (Barić et al. 2005: 20). U navedenoj gramatici deklinira particip kroz sedam padeža u sva tri roda jednine i množine (v. Tablicu 3.), što pokazuje da je tada imao ulogu pravog participa prezenta aktivnog. Ta uloga će potrajati sve do 1899. godine, kada particip kao takav nestaje iz povijesnih hrvatskih gramatika (Ham 2006: 25). Naravno, sustav participa u kolokvijalnom hrvatskom nije bio toliko razvijen.

	m.r	ž.r.	s.r.
NOM	ućeći	ućeća	ućeće
GEN	ućećega	ućeće	ućećega
DAT	ućećemu	ućećoj	ućećemu
AK	ućećega	ućeću	ućeće
VOK	ućeći	ućeća	ućeće
ABL	ućećega	ućeće	ućećega
SEDMI	ućećim	ućećom	ućećim

Tablica 3. Deklinacija PPA prema Kašiću

3.2.4. Hrvatski standardni jezik

Kasnije je ovaj particip izgubio svoju dvojaku prirodu jer je podlegao adverbijalizaciji. Prestao je biti vezan za subjekt ili imenicu, ostvarujući vezu samo s predikatom. Zbog toga „gubi svoju deklinaciju, odlike gramatičkoga roda i broja i briše svoju pridjevsku funkciju.“ (Gabrić-Bagarić 1995:52 prema Musić 1935: 134 i Belić 1958: 244–251). Blagus Bartolec i Matas Ivanković nestajanje pridjevske funkcije pripisuju utjecaju Maretićeve gramatike koji je smatrao da je pridjevska funkcija postojala samo zbog utjecaja crkvenoslavenskog i latinskog, te nije normativna u „narodnom“ jeziku (2012: 523).

Particip je postao *glagolski prilog sadašnji* kakvog poznajemo danas u hrvatskom jeziku (Matasović 2008). Tvori se od prezentske osnove nesvršenog glagola i sufiksa -ući/-eći i izražava glagolsku radnju koja se zbiva istodobno s predikatnim glagolom u rečenici (Silić-Pranjković 2007: 93):

Umorio se noseći sa sobom sve one silne stvari. (Umorio se dok je nosio)

Sreo je svog prijatelja krećući se Ilicom. (Sreo ga je dok se kretao)

3.2.5. Glagolski prilog sadašnji u pridjevnoj uporabi

Bez obzira na adverbijalizaciju, glagolski prilog sadašnji se i danas pojavljuje u svojoj „staroj“ ulozi u službi atributa. Ova pojava je zaokupirala lingviste. Blagus Bartolec i Matas Ivanković (2012: 521) preispituju definiciju navedenu u normativnim priručnicima koja kaže da su *odglagolski pridjevi na -ći* nastali preko glagolskog priloga sadašnjeg i nisu prihvatljivi. U svojem istraživanju provedenom na današnjim hrvatskim tekstovima iznose mnoštvo primjera iz svih funkcionalnih stilova, a ponajviše iz tekstova javne komunikacije: *obnašajuća* funkcija, *vladajuća* koalicija, *odgovarajuće* tehničko zvanje, *prianjajuća* folija, *budućega* grada. Smatraju da ih se treba redefinirati kao „realan tvorbeni način (dakle, kao pridjeve tvorene od prezentske osnove i sufiksa –ući, -jući, -ajući, -eći), a ne kao odstupanje od norme“ (Ibid.: 529).

Sanja Koren (2013) u svom diplomskom radu analizira popridjevljenu konstrukciju glagolskoga priloga sadašnjeg na semantičkoj, morfološkoj i sintaktičkoj razini, te dolazi do sličnog zaključka. Smatra da uporaba takve konstrukcije nije izravno povezana s jezičnom ekonomijom, niti utjecajem stranih jezika, hrvatski particip „vraća“ svoje prvobitno stanje,

odnosno „ponovno koristi (atributnu) funkciju koju je nekada imao u staroslavenskome jeziku“ koja će postajati sve češća u budućnosti (Ibid.: 49).

4. Participi u poljskom jeziku

Poljski jezik participe naziva *imiesłowy*. Termin je nastao spajanjem dvaju naziva prevedenih s latinskog: *nomen* (imię) i *verbum* (słowo). *Nomen* je označavao sve one vrste riječi koje su se pribrajale imenicama i pridjevima, a *verbum* sve one koje su imale konjugaciju (Kłosińska 2020). Danas se kod kategorizacije više ne koristi termin *imię*, već *grupa imieinna* (također rijetko) ili *grupa składniowa* (Gruszczynski et al. 2002: 105). Participi mogu pripadati skupini pridjeva (*imiesłowy przymiotnikowe*) i skupini priloga (*imiesłowy przysłówkowe*).

4.1. Svrstavanje participa u poljskim gramatikama

Određeni gramatičari (Bąk 2007: 180, 181; Doroszewski 1963: 242; Szober 1966: 102; Klemensiewicz 1960: 87; Tokarski 1951: 45, 54) nazivaju participe glagolskim oblicima te ih dijele na promjenjive (polj. *odmienny*) i nepromjenjive (polj. *nieodmienny*). No i unutar ovakve podjele dolazi do različitih mišljenja.

Klemensiewicz u svojoj gramatici (1960: 103, 105) nabraja četiri participa (v. Tablicu 4.). U promjenjive participe koje naziva pridjevskima ubraja *imiesłów przymiotnikowy czynny (PPA)* i *imiesłów przymiotnikowy bierny* koji se mogu sklanjati. Objašnjava da „pridjevski particip imenuje radnju ili stanje koje predstavlja svojstvo nečega“ (ibid.), zbog čega koristi naziv 'pridjevski' (*przymiotnikowy*). Slično tome, drugu grupu nepromjenjivih participa (*imiesłów przysłówkowy współczesny* i *imiesłów przysłówkowy uprzedni*) naziva 'priložni' participi zbog njihovih karakteristika sličnih priložima, jer se “u rečenici vežu sa *finitivnim*⁴ glagolskim oblicima, infinitivom ili glagolskim pridjevom (rijetko)” (ibid: 105). Na isti način participe dijeli i Doroszewski (1963: 242) kao što je prikazano u Tablici 4.

promjenjivi	nepromjenjivi
<i>imiesłów przymiotnikowy czynny</i>	<i>imiesłów przysłówkowy</i>

⁴ Naziv *finitivni glagolski oblici* potječe od latinskog jezika (v. Fusnotu 4.), a u poljskim gramatikama se različito prevodi. Dok Klemensiewicz koristi naziv “*czasowniki formy osobowej*” (1960: 105), Roman Laskowski ih naziva „*czasowniki „finitywne*“ i „*określone*“ (GWJP 1984: 198).

<i>(PPA)</i> piszący, pisząca, piszące	<i>współczesny</i> pisząc
<i>imiesłów przymiotnikowy bierny</i> napisany, napisana, napisane	<i>imiesłów przysłówkowy uprzedni</i> napiszawszy

Tablica 4. Glagolski pridjevi i prilozi u poljskom

Dok ih Klemensiewicz i Doroszewski dijele na dva glagolska pridjeva i dva glagolska priloga, Bąk (2007: 180) čini isto, ali napominje da pridjevski participi imaju “slično *porijeklo*, deklinaciju i funkciju u rečenici *kao i* pridjevi. [...] Naziv “imiesłów” izražava upravo tu misao, da participi imaju značenje glagola, odnosno riječi, jer govore o *radnji*, a oblik pridjeva koji pripada imenskoj grupi” (Ibid.).

Szober Klemensiewiczzevoj podjeli od četiri participa dodaje i peti particip *imiesłów przymiotnikowy czynny przeszły* koji ima nastavke za sva tri roda (*posiwiął, posiwiiała, posiwiiało*) (1966: 138). Ovaj glagolski oblik⁵ smatra participom i Tokarski (1951: 45–53), no on s druge strane, nabraja sveukupno 7 participa. Bavi se problematikom opisivanja i kategoriziranja glagola i glagolskih oblika, te napominje da se participe unatoč svojoj pridjevskoj prirodi uvrštava u glagolske oblike samo zbog svojih tvorbenih procesa (ibid.).

Zygmunt Saloni i Marek Świdziński (1998: 92) kritiziraju dosadašnji pristup vrstama riječi u gramatikama. Smatraju da je podjela bazirana na antičkim grčkim, a kasnije latinskim gramatikama. “Kod opisivanja jezika s bogatom fleksijom, bolje je *umjesto* sintaktičke *kategorizacije*, prednost dati morfološkom kriteriju (upravo flektivnom)” (ibid.: 95). Stoga glagolske pridjeve svrstavaju pod *samostalne lekseme* (leksemy samodzielne), a glagolske priloge pod *glagolske lekseme* (leksemy czasownikowe) (ibid.: 103).

Henryk Wróbel (2001: 195), autor gramatike poljskog jezika izdane 2001. primjenjuje potpuno novi pristup u svrstavanju participa prezenta aktivnog. Naime, stavlja ga u tvorbenu kategoriju pridjeva, u kategoriju odglagolskih pridjeva. Smatra da su to *sintaktički derivati*

⁵ Tokarski ga naziva *imiesłów przeszły przymiotnikowy* (1951: 50), a nastao je iz praslavenskog oblika *imiesłów czynny czasu przeszłego drugi* (Klemensiewicz 1980: 26). Ostali poljski gramatičari smatraju ga pridjevom.

(derywaty składowe) nastali dodavanjem formanta na glagolsku osnovu, te “ne nose vlastito značenje”, nego značenje glagola od kojeg su stvoreni (ibid.).

4.2. Razvoj poljskog participa prezenta aktivnog kroz povijest

Postanak participa u poljskom jeziku dobro je istražen. Poljski particip prezenta aktivni krenuo je iz iste točke kao i hrvatski particip, dakle iz praslavenskog participa s formantima –*otj* i –*etj* (v. 3.2.1.). Razvoj poljskog participa prezenta aktivnog pokazat ćemo smještajući ga unutar podjele prema Klemensiewiczu. Klemensiewicz dijeli razvoj poljskog jezika na predpismeno razdoblje (966. – 1136.) i pismeno razdoblje (1136. - ...). Pismeno razdoblje dijeli prema povijesnojezičnom kriteriju na 3: staropoljski, srednjopoljski i novopoljski period (Ibid.)

4.2.1. Predpismeno razdoblje (966. – 1136.)

U predpismenom dobu poljski je jezik doživio mnogo glasovnih promjena, s obzirom na svoj izvorni oblik, praslavenski jezik (Rehder 2011: 16). Dolazi do vokalizacije jerova i formiranja poljskog prijeglasa (ibid.). Particip prezenta aktivnog razvio se iz praslavenskog participa *imiesłów czasu terażniejszego czynny* (Klemensiewicz 1980: 26). Iako se vjeruje da je praslavenski jezik imao jako razvijenu deklinaciju, poljski je particip zadržao samo tri forme neodređene deklinacije (ibid.).

Određeni participi dobivaju formant s osnovom –*otj*, kao što je particip glagola *nositi* prikazan u Tablici 5. (prema Strutyński 2007: 143).

	m.r.	ž.r.
NOMINATIV	nesy	nesotji
AKUZATIV	nesotji	

Tablica 5. PPA s osnovom –*otj*

Određeni participi dobivaju formant s osnovom –*etj*, kao na primjer particip od glagola *hvaliti* u Tablici 6.

	m.r.	ž.r.
NOMINATIV	xvalę	xvalęti
AKUZATIV	xvalęti	

Tablica 6. PPA s osnovom *-ęti*

Kasnije se upravo od oblika akuzativa razvio particip prezenta u poljskom jeziku, odnosno *imiesłów przysłówkowy współczesny* (ibid.).

4.2.2. Starocrkvenoslavenski

Prvi poljski vladar Mieszko I. godine 966. službeno prihvaća kršćanstvo što je izvršilo veliki utjecaj na poljski jezik (Klemensiewicz 1980: 21). Zbog prihvaćanja kršćanstva grade se crkve i biskupije koje uzrokuju procvat religijske kulture i bude svijest zajedništva (ibid.). Starocrkvenoslavenski jezik dospijeva i na područje Poljske, te utječe na razvitak poljskog jezika⁶.

4.2.3. Staropoljski period (1136. – XV./XVI. st.) i Srednjopoljski period (XVI. – 1772.)

U staropoljskom jezičnom periodu dolazi do velikih izmjena kod participa prezenta aktivnog. Formanti za tvorenje participa pretvorili su se u nazalne. Glas **tj* je u zapadnoslavenskim jezicima prešao u *c* (Mihaljević 2002: 169) (v. Shema 1). Particip se ostvaruje u tri oblika kao što je prikazano u Tablici 7 (prema Rospond 1971: 311).

NOMINATIV m.r.	NOMINATIV ž.r.	nedeklinirajući ATRIBUT
niosę	niosęcy	niosąc

Tablica 7. Oblici PPA u staropoljskom periodu

⁶ O temi starocrkvenoslavenskog i paradigmi PPA v. poglavlje 3.2.2.

Muški rod u svim vrstama glagola dobiva nastavak –ę u nominativu. Umjesto prijašnjeg *nesy*, sada stoji *niosę*. Ova gramatička promjena dovela je do izjednačavanja forme participa prezenta aktivnog muškog roda s formom prezenta glagola u prvom licu jednine. Glagolski oblik *niosę* (*nosim*) i particip *niosę* (*onaj koji nosi/noseći*) zvuče isto. Do nestajanja ove forme došlo je na polovici 16. st. (Strutyński 2007: 143). U sljedećem primjeru rečenice napisane u srednjem vijeku vidi se particip glagola *nositi* u funkciji priložne oznake (Klemensiewicz 1982: 346):

*Mojżesz wszedł na górę Synaj **niosę** z sobą cki.*
(*Mojsije je došao na goru Sinaj **noseći** sa sobom vodu.*)

Nastavci za particip ženskog roda prelaze iz –ętji/–ętji u samo jednu formu, nazalni –ęcy. Ova forma također nestaje na polovici 16. st. (Strutyński 2007: 143). Primjer takve rečenice daje Rospond (1971: 312):

*Dziewica czysta **będęcy**.*

(*Djevica **koja je** čista. ili **koja biva** čistom*)

U nekim slučajevima upotrebljavanja participa kao atributa koji stoji uz imenicu, koristio se oblik s nastavkom –ęc, te se nije deklinirao. Mogao se pojaviti u više padeža (Rospond 1971: 312, 360):

GENITIV: *bywa wielkie wołanie duchów złych, **strasząc** ludzie podróżne*

Deklinirana forma bi bila: **straszących**

(*biva veliko zavijanje zlih duhova, **koji straše** putujuće ljude*)

AKUZATIV: *święte anioły **śpiewając** słyszeli*

Deklinirana forma bi bila: **śpiewające**

(*svete anđele **koji pjevaju** su čuli*)

LOKATIV: *Rachel pogrzebiona na ścieżce **idąc** do Efratan*

Deklinirana forma bi bila: **idącej**

(*Rahela pokopana na putu **koji ide** do Efratana*)

Ovu “neslavensku” pojavu gdje se atribut koji stoji uz imenicu ne slaže s njom u rodu, broju i padežu, istraživao je Klemensiewicz (1982: 345–348). Proučavajući prevedene poljske tekstove s njihovim izvornim latinskim tekstovima, zaključio je da su se participi mogli prevesti u dekliniranom obliku, te da je ne-dekliniranje participa bilo izbor prevoditelja. Ovu tendenciju objašnjava time da su prevoditelji bili svjesni dvojake prirode participa, te su u spomenutim rečenicama namjerno naglasili glagolsku prirodu participa (odnosno radnju, stanje i zbivanje) u suprotnosti s njegovom – u dekliniranoj formi – opisnom kvalitativnom prirodom (Ibid.).

4.2.4. Novopoljski period

Oblik participa prezenta aktivnog koji postoji u današnjem poljskom jeziku pod nazivom *imiesłów przymiotnikowy czynny* razvio se iz trećeg oblika koji je vršio atributnu funkciju u rečenici (Strutyński 2007: 148). Počeo se formirati krajem 18. stoljeća u periodu nazvanom *nowopolski* (novopoljski), te je s vremenom poprimio mogućnost dekliniranja u svim padežima po uzoru na zamjenice (ibid.).

5. Participi u mađarskom

U mađarskom jeziku se tijekom druge polovice 19. st počinju koristiti mađarski nazivi za glagolske priloge i pridjeve (Žagar Szentesi 2007: 478 prema Jászó 1998: 470), a dotada su se koristili nazivi *participium* i *gerund(ivum)* (Žagar 2007: 478). Riječ *igenév* nastala je prevođenjem latinskog termina *verbalnomina*, a označava “glagolsko ime” (*ige*=glagol, *név*=ime), odnosno vrstu riječi koja istovremeno ima obilježja i glagolskih i imenskih riječi (ibid.). Tom analogijom nastaju termini za pridjevske (*melleknévi igenév*) i priložne participe (*határozói igenév*), te za infinitiv (*főnévi igenév*). Skupnim imenom se zovu *igenevek* (glagolska imena).

5.1. Svrstavanje participa u mađarskim gramatikama

Iako je svrstavanje participa tema koja je podijelila mnoge lingviste, prevladao je jedan pristup koji glagolske priloge i pridjeve stavlja pod kategoriju *átmeneti szófajok* (prijelazne vrste riječi). Termin *átmeneti szófajok* uvodi Berrár 80-ih godina prošlog stoljeća, te time stvara izdvojenu vrstu riječi posvećenu samo participima (v. Tablicu 8.) koju navodi kao

jednu od osnovnih vrsta riječi⁷, a njezin pristup prate kasniji gramatičari poput Rác-Takác, Jászó Anne i Keszler (Žagar 2007: 479). Pridjevski participi su tri: *a folyamatos melléknévi igenév* (PPA), *a befejezett melléknévi igenév* (particip prošlog vremena), te jedan particip kojeg nema u hrvatskom jeziku; *beálló melleknévi igenév*. To je pridjevski particip koji izražava poslijevremenost, odnosno radnju koja će se izvršiti u budućnosti, npr. *átalakítandó irodák (uređi koji će se preurediti)*, *lejegyzendő mondatok (rečenice koje će biti zapisane)* (Keszler, Lengyel 2002: 108). Treba istaknuti da se u *prijelazne vrste* ubraja i infinitiv, na mađarskom *főnévi igenév* ("imeničko glagolsko ime") (ibid: 478)⁸.

<i>melléknévi igenevek</i> (pridjevski participi)			<i>határozói igenevek</i> (priložni participi)	<i>főnévi igenév</i> (infinitiv)
<i>folyamatos melléknévi igenév (PPA)</i>	<i>befejezett melléknévi igenév</i>	<i>beálló melléknévi igenév</i>	olvasva/ olvassván <i>čitajući</i>	olvasni <i>čitati</i>
olvasó <i>koji čita</i>	olvasott <i>pročitán</i>	olvasandó <i>koji će se čitati</i>		

Tablica 8. Prijelazne vrste riječi

U gramatikama 60-ih godina prošlog stoljeća (MMNyR, MMNy) participi se nisu izdvajali kao zasebna skupina unutar osnovnih vrsta riječi, nego su bili svrstani u onu vrstu riječi kojoj su najbliže po značenju i ulozi u rečenici (Žagar Szentesi 2007: 479). Stoga starije gramatike glagolske pridjeve razmatraju među pridjevima, glagolske priloge u priložima, a infinitiv u imenskoj skupini (ibid.), no treba naglasiti da napominju i opisuju usku povezanost participi s glagolima. Primjerice, za glagolske pridjeve kažu da sadržavaju značenja glagola, ali ga izražavaju kao kvalitativnost, dakle na opisni način (MMNy: 36). Za *folyamatos melleknévi*

⁷ Osnovne vrste riječi u mađarskom su: glagoli, pridjevi, imenice, zamjenice, brojevi, prilozi i *átmeneti szófajok* (*prijelazne vrste*) (Keszler, Lengyel 2002: 50, 51)

⁸ Infinitiv se ubraja *prijelazne vrste* jer osim svoje mogućnosti konjugiranja, u rečenici često vrši ulogu imenice, npr. kada se infinitiv u rečenici *Gyalogolni jó. (Dobro je trčati.)* zamijeni imenicom, rečenica stoji u službi imenskog predikata: *Jó a gyalogolás. (Trčanje je dobro.)* (Rác, Takác 1987: 156).

igenév (PPA) primjećuju da pokazuje svoje glagolske osobine kada dolazi u sintagmi gdje ima dopune u različitim padežima (ibid.):

magyarázatot váró (onaj koji čeka objašnjenje)

U navedenom primjeru dopuna *magyarázat (objašnjenje)* stoji u akuzativu.

lábakon álló (onaj koji stoji na nogama)

U drugom primjeru je dopuna *lábak (noge)* u supresivu.

Uspoređujući sustave participa, može se primijetiti kako – u suprotnosti s hrvatskim i poljskim gramatikama – u mađarskima nikada nije prevladalo mišljenje da se participi trebaju svrstati pod glagolsku vrstu riječi. Razlog tome leži u činjenici da u mađarskom “svi nefinitni⁹ oblici imaju osobito jake imenske, pridjevske ili priložne osobine” (Žagar Szentesi 2018: 135).

S druge strane, pojavili su se pojedini istraživački radovi koji preispituju ovakvo razvrstavanje participa. Mađarska lingvistica Lengyel u detaljnoj studiji problematizira smještanje participa unutar sustava vrsta riječi, te zaključuje da participi ipak imaju izraženije glagolsko svojstvo, a tek kasnije imensko (Žagar Szentesi 2007: 479 prema Lengyel 2000b: 37). Ovu tezu podupire mišljenjem da se proces tvorbe *glagol* → *particip* ne može smatrati promjenom vrste riječi, nego da se mijenja samo leksičko značenje i sintaktička uloga (Lengyel 2000b: 70). Zbog toga predlaže da se u mađarskom jeziku primijeni sustav vrsta riječi kakav je u slavenskim jezicima, odnosno da se participe smjesti u širu kategoriju glagola, ali da se participi jasno izdvoje kao posebna skupina unutar glagolske (ibid: 37). Pete István također smatra da bi se participi u budućnosti mogli svrstati u glagolsku skupinu jer se “osim sintagmatskih i paradigmatičkih odnosa mogu razlikovati i hijerarhijski” (Pete 1998: 133, 134). Pod hijerarhijskim odnosima podrazumijeva da riječi prema svom značenju mogu pripadati nekoj *središnjoj jezgri* kategorije ili *periferijalnoj* (glagol bi pripadao *središnjoj jezgri*, a particip *periferijalnoj* jer ima svojstva glagola, ali i drugih vrsta riječi) (ibid.)

5.2. Razvoj mađarskog participa prezenta aktivnog kroz povijest

⁹ Žagar Szentesi u *Priručnoj gramatici mađarskog jezika* za skupinu *igenevek* nudi i termin *nonfinit igealakok* (nefinitni glagolski oblici).

Particip prezenta aktivni kreće s davnim finsko-ugarskim formantima $-*k$ i $-*p$, a završava s nastavcima $-ó$ i $-ő$. Najprije ćemo se osvrnuti na porijeklo mađarskog jezika, a zatim prikazati dijakronijski razvoj participa, prema ustaljenoj podjeli povijesti mađarskog jezika: proto-mađarsko doba, staro mađarsko doba, srednje mađarsko doba, novo mađarsko doba i novije mađarsko doba (Kiss 2005: 16).

5.2.1. Proto-uralski jezik

Sustav participa u davnom je periodu jezika bio prilično razrađen, ali je i utjecao na druge morfološke vrste: “ [...] bez pretjerivanja se može kazati da se cijeli današnji sustav morfologije i sintakse finsko-ugarskih jezika razvijao na osnovi participa, *štoviše* utemeljen je na njima” (Jászó 1998: 470 prema Kispál 1966). Participi i danas u uralskim jezicima imaju jako razvijen sustav i značajnu ulogu; glavnu radnju rečenice izražava glagol, a zavisnu radnju konstrukcije s participima (Jászó 1991: 319). Ovako bogato korištenje participa ne pripisuje se utjecaju latinskog jezika, naprotiv, može se zaključiti da su konstrukcije s participima bile češće u proto-mađarskom dobu jezika, dakle prije dolaska Mađara u Karpatski bazen. Tek kasnije u povijesti, kada se razvijaju veznici, participi se počinju manje koristiti (ibid.).

5.2.2. Proto-mađarsko doba (1000. g. pr.Kr. – 896. po. Kr.)

Particip prezenta aktivni je u proto-mađarskom dobu dobivao nastavke $-*k$ i $-*p$ (ovisno o vokalnoj harmoniji (v. 6.1.2.) koji su već na početku doba podlegli jednačenju po zvučnosti i spirantizaciji¹⁰, stoga nastaju sljedeći fonemi (Jászó 1991: 321)¹¹:

$-*k > -*g > -\gamma$

$-*p > -*b > -\beta$

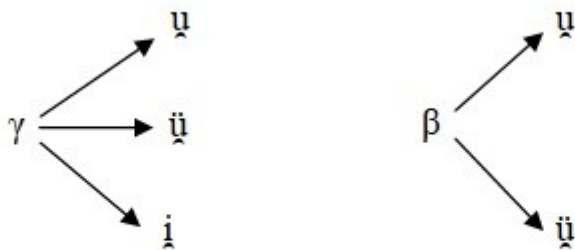
Glas γ je mediopalatalni zvučni frikativ, a β bilabijalni zvučni frikativ (Bereczki 2003: 99). Navedeni se glasovi nisu dugo zadržali u mađarskom jeziku jer su predstavljali samo prijelazni stadij u razvoju glasova (Jászó 1991: 323).

¹⁰ Spirantizacija je glasovna promjena gdje plozivi i određeni nazali postanu frikativi (Gerstner „spirantizáció“).

¹¹ Jászó iznosi teoriju da su pojedina stara mađarska imena nastala poimeničnjem participa, kada je još imao oblik sa $-*g$ glasom, kao što su *Keveveg* i *Zavarog* (1991: 322). Također predlaže da su određeni pridjevi nastali adjektivizacijom upravo iz starog $-*g$ participa, odnosno da je pridjev *hideg* (*hladno*) zapravo stari particip glagola *hűl* (*hladiti se*), te da je istom analogijom nastao pridjev *meleg* (*toplo*) (ibid.: 322, 323).

5.2.3. Staro mađarsko doba (896. – 1526.)

Već pred kraj proto-mađarskog doba, a s početkom starog mađarskog doba, nastupa vokalizacija glasova $-\gamma$ i $-\beta$ na nastavcima za particip prezenta aktivnog (Jászó 1991: 323). “Vokalizacija je *glasovna promjena u kojoj se na određenim fonotaktičkim mjestima glasovi γ i β [i l] pretvaraju u visoke labijale [...]*” (Abaffy 2005: 302). U riječima koje sadržavaju samoglasnike nižeg vokalnog reda (a, o, u) nastaje reducirani fonem \underline{u} , a u onima višeg reda (e, i, ö, ü, ë) reducirani fonem $\underline{ü}$ (ibid). Jászó dodaje i treći reducirani fonem \underline{i} nastao vokalizacijom glasa γ , stoga su zabilježene sljedeće izmjene (1991: 323):



Shema 2. Prikaz fonoloških izmjena nastalih pod utjecajem vokalizacije

Zbog pretvorbe konsonanata za tvorenje participa prezenta aktivnog (γ i β) u vokale, nastavci su se preobrazili u specifične glasovne skupine – diftonge (ibid.). Diftonzi su se ubrzo počeli stapati u monofonge, proces koji je najbolje prikazan u Tihanjskoj listini, gdje se mogu naći i participi s diftonzima, ali i već vokalizirani monoftonzi (Abaffy 2005: 340). Ta “dvojnost” se pripisuje pretpostavci da se glasovna promjena nije dogodila odjednom (ibid.). Promjena diftonga koji su tvorili particip prezenta aktivnog može se podijeliti na 5 skupina:

1. Participi s nastavcima $-ó$ i $-õ$

Prema vokalnoj harmoniji, particip prezenta aktivnog razvio je svoje nastavke na sljedeći način (Jászó 1991: 324; Abaffy 2005: 302) ¹²:

1.1. Participi koji su tvorili nastavak $-ó$:

¹² Na temelju prvih mađarskih zapisa nije jasno jesu li se participi zapisani pomoću nastavaka $-\gamma$ i $-\beta$ izgovarali kao diftong ili monofong (Jászó 1991: 324), no na mjestima gdje su zapisani oblici poput $-ou$, $-ov$, $-ev$, može se sa sigurnošću pretpostaviti diftong (Abaffy 2003: 302).

fyrou [sírou] – dns. síró (dosl. *plačúci)

σαμψάγ [számtáy] – dns. szántó (dosl. *oreci)

uolov [βaloβ] – dns. való (dosl. *bivajući)

1.2. Određeni participi ostvarivali su se s nastavkom –ő:

meneh [meney] – dns. menő (dosl. *idući)

ferteu [fërteü] – dns. fertő (imenica *močvara*)

Pretpostavlja se ista analogija za sljedeće participe: nézey (dns. *néző*; kao particip znači *gledajući*, kao imenica *gledatelj*) (Sárosi 2005: 143) i szüley (dns. *szülő*; kao imenica *roditelj*, a kao particip dosl. **rađajući*) (Abaffy 2005: 341).

2. Participi s nastavkom –á

Glasovna skupina koja se najranije pretvorila u monoftong sadržavala je reducirani -i fonem, te je iz diftonga *ai* (< *ay*) postala fonem –á, no bila je prisutna samo na manjem području današnje Mađarske (Jászó 1991: 323, 324). Iako se na tim mjestima trebao ostvariti glas –ó, bio je korišten oblik –á (ibid.):

[valaj > valá] – dns. való (dosl. *bivajući)

tuda [tudá] – dns. tudó (dosl. *znajući)

zuga [zugá] – dns. zúgó (dosl. *zujeci)

Pojedini oblici su izgubili dužinu na nastavku –á i promijenili vrstu riječi, te se koriste i danas¹³ (ibid.):

glagol *csúszik* (klizati se) → particip *csusza* [< *csúsza*] (dosl. **klizajući se*) → dns. imenica *csusza* (rezanci)

glagol *hull* (otpasti, raspasti se) → particip *hulla* [< *hullá*] (dosl. **raspadajući se*) → dns. imenica *hulla* (leš)

¹³ Jászó iznosi hipotezu da ovi oblici možda nisu nastali kao participi prezenta aktivnog, već kao umanjene.

3. Participi s nastavkom –é

Dok se u primjeru pod 1. također spominje nastavak –eγ, u nekim slučajevima nije prešao u –ő, već u –é, a neki od primjera su *kéré* (dns. *kérő*; kao particip *moleći/zahtijevajući*, kao imenica *prozac*) i *teremté* (dns. *teremtő*; kao pridjev *stvaralački*, kao imenica *Stvoritelj*) (ibid.: 324, 325).

4. Participi s nastavcima –ú i –ű

Iako mađarski jezik danas ne poznaje particip prezenta aktivnog s oblicima –ú i –ű, promjenom vrste riječi sačuvali su se u mnogim pridjevima i imenicama poput: *szomorú* (tužan), *keserű* (gorak), *sűrű* (gust), *tű* (igla) i *seprű* (metla) (ibid.).

5. Participi s nastavcima –tyú i –tyű

Jászó opisuje kako su navedeni nastavci mogli nastati na dva načina; prvi način je rezultat glasovne promjene kod participa prezenta aktivnog od glagola *tesz* (uzeti), što se pretpostavlja za složenicu *késztyű* (rukavice) (ibid.: 325):

kéz(re) + tevő (dosl. **(na) ruke stavljajući*) → kéz + tyű → késztyű

U drugom slučaju, kada je osnova glagola završavala glasom –t, nastavak participa je palatalizirao taj glas, te su nastali glasovi –tyú i –tyű; od glagola *töpörödik* (glagol koji opisuje radnju kada se vino ili salama smanjuje tijekom pečenja; postaje „smežuranom“ (MESz)) zabilježen je particip prezenta aktivnog *töpörtyű* (dosl. **smežurajući se (od pečenja)*), a danas se koristi kao imenica sa značenjem *čvarci*. Od hipotetskog glagola *köszönt* (objesiti) nastao particip *kösöntyű* (dosl. **obješeći*) (ibid.: 325–326) i danas se smatra zastarjelom riječju, a označava nakit poput ogrlice i narukvice (MESz).

Uspoređujući primjere u nabrojanim fonološkim varijacijama participa, može se primijetiti česta leksikalizacija. U Starom mađarskom dobu mnogi su participi prezenta aktivnog promijenili vrstu riječi u imenice i pridjeve, stoga se može pretpostaviti da se ista tendencija odvijala i u prijašnjem, proto-mađarskom dobu (Mátai 2005: 209).

Funkcije participa prezenta aktivnog

Što je particip starijeg podrijetla, tim ima kompleksnije funkcije (ibid.: 207). Takav particip je upravo particip prezenta aktivnog koji je u sintagmama mogao izražavati aktivnu i pasivnu

radnju: sintagma *szántó ember* (dosl. *oreći čovjek) označavala je čovjeka koji ore zemlju, dakle aktivan čin, dok se sintagma *szántó föld* (dosl. *oreća zemlja) odnosila na zemlju koja služi za oranje (ibid.: 207–208).

Particip prezenta aktivni je u zapisima iz starog mađarskog doba mogao stajati u funkciji atributa i predikata, a dopune u akuzativu koje su dolazile uz njega mogle su biti označene ili neoznačene (Dékány 2014: 220, 221). Neoznačene forme su se ostvarivale u složenicama poput *istenfélő*; isten (bog) + *félő* (dosl. *bojeći se) (ibid.), oblik koji danas postoji kao imenica i pridjev (u značenju *bogobožazan* ili *koji poštuje boga*) (MNYÉSsz).

5.2.4. Srednje mađarsko doba (1526. – 1772.)

Zbog sve češćeg korištenja konstrukcija s analitički napisanim zavisnim rečenicama, participi se manje koriste (Mátai 2005: 633). Nastavci za tvorbu participa prezenta aktivnog –á, –é, –a, –e, –ú i –ű postali su potisnuti i zadržali se u leksikaliziranim riječima, a prevladali su oblici sa –ó i –ő (ibid.). Stoga već pod kraj 18. stoljeća particip koristi foneme od kojih se tvori i danas, ali njihov ortografski zapis će se kodificirati tek u sljedećem dobu (Korompay 2005: 699).

5.2.5. Novije mađarsko doba (1772. – 1920.)

S početkom prosvjetiteljstva počele su i jezične borbe, kreiranje mnogobrojnih pravopisa i jedinstvene ortografije (Korompay 2005: 781). Godine 1844. mađarski jezik je proglašen službenim jezikom države, a zbog normiranja govornog mađarskog jezika i školovanja sve većeg broja ljudi, jezik se polako konvergirao (Kiss 2005: 16).

Particip prezenta aktivni tvori se od nastavaka –ó i –ő, koji se na taj način i zapisuju (Korompay 2005).

6. Usporedba poljskog i mađarskog participa prezenta aktivnog

Poljski i mađarski PPA dijele puno sličnosti na gramatičkoj i sintaktičkoj razini; označavaju istovremenost vršenja radnje s predikatom, stoje uz imenicu na koju se odnose, imaju snažnu tendenciju podlijeganja adjektivizaciji, te su najčešće u službi atributa (Bak 2007: 365; Hrdlička i Vidović Bolt 2019; Lengyel 2000a). Kako bi dublje istražili njihove sličnosti (i

razlike), razmotrit ćemo tvorbu, način na koji mijenjaju vrstu riječi, ali i koje su sve funkcije u rečenici sposobni izvršavati.

6.1. Tvorba

6.1.1. Tvorba poljskog participa

Današnji particip prezenta aktivni “tvori se od prezentske osnove 3. lica množine nesvršenih glagola kojoj se dodaju sufiksadni morfem -ąc- i nastavci -y (za muški rod), -a (za ženski rod) te -e (za srednji rod)” (Szober 1963: 138, Vidović Bolt 2011: 168, Wróbel 2001: 195). Izražava stanje ili glagolsku radnju koja se zbiva istodobno s radnjom subjekta (Hrdlička, Vidović Bolt 2019: 124, 125.). Deklinira se kroz sva tri roda u svih sedam padeža i obično stoji iza imenice na koju se odnosi.

6.1.2. Tvorba mađarskog participa

Particip prezenta aktivni tvori se od nastavaka -ó i -ő, te od više vrsta glagola: tranzitivnih, netranzitivnih, medijalnih, povratnih itd. (Lengyel 2000a: 232). Koji će nastavak ići na osnovu glagola ovisi o vokalnoj harmoniji. Jedna riječ se sastoji od kombinacije samoglasnika niskog vokalskog reda ili od kombinacije visokog, stoga će participi tvoreni od osnove glagola niskog vokalskog reda dobivati nastavak -ó (*futó, mozgató, dobáló*), a oni visokog -ő (*éneklő, erősitő, felébredő*) (Žagar Szentesi 2018: 63, 65)¹⁴:

6.2. Adjektivizacija

6.2.1. Adjektivizacija poljskog participa

Zbog svoje dvostruke prirode participi se mogu vezati uz glagole, ali i imenice, a s vremenom mogu prijeći u drugu gramatičku kategoriju. Do adjektivizacije dolazi kada particip promjeni vrstu riječi i postane pridjevom, a naziv proizlazi iz latinskog *adiectivum* (pridjev) (Bak 2007: 365). Doroszewski naglašava da je “razlika između *imiesłów przymiotnikowy czynny (PPA)* i odglagolskog pridjeva ponekad jako tanka” (1963: 242), zbog same prirode tog participa koji se sklanja kao pridjev i nosi opisno značenje, kao i pridjev. Doroszewski objašnjava značenjsku razliku između ove dvije forme:

¹⁴ Postoje i riječi koje imaju osnove miješanog vokalnog reda, ali i one sa antiharmoničkim osnovama, ali njih nećemo dublje opisivati.

“[...] particip (*prezenta aktivnog*) označava privremenog vršitelja radnje, što je potpuno očito kada *nakon participa dolazi dopuna (u ovom slučaju imenica u akuzativu)*, npr. “człowiek palący papierosa” (*čovjek koji puši cigaretu*). U slučaju kada particip postaje pridjevom, *dobiva ulogu potencijalnog vršitelja radnje*, a potencijalnost pak označava mogućnost, *odnosno izbor vršenja radnje* i svojstvo trajanja. “Człowiek palący” (*čovjek koji puši*) – to je čovjek koji ima mogućnost zapaliti duhan [...] kada mu se *za to pruži prilika*, ali *ne mora nužno biti da to čini upravo u trenutku kada ga se ovako nazove.*” (Doroszewski 1963: 251, 252)

Sljedeći primjer pokazuje razliku između participa i pridjeva tvorenog od glagola *siedzieć* (sjediti). Riječ *siedzący* kao particip označava stvar ili živo biće koje izvršava “čin sjedenja”:

*Marian patrzył na **siedzące** na dachu wróble.* (NKJP)

*(dosl. *Marian je gledao vrapce **sjedeće** na krovu.)*

Riječ *siedzący* kao pridjev označava stvar koja traži sjedenje (npr. sjedeća mjesta) ili opisuje nešto tijekom čega dugo sjedimo (Drabik et al. 2007: 907):

*Zupełnie zarzewiałem przez ten **siedzący** tryb życia.* (NKJP)

*(Potpuno sam zahrđala od tog **sjedećeg** načina života.)*

6.2.2. Adjektivizacija mađarskog participa

Postoje mnogi participi prezenta aktivnog koji su postali pridjevima, a razlikuju se po tome što se, za razliku od participa, mogu komparirati (Jászó 1994: 219). Do prijelaska neke riječi iz participske u pridjevsku kategoriju obično dolazi kod glagola koji izražavaju opću radnju, ali i u slučajevima gdje particip i glagol od kojeg je on napravljen, nisu potpuno istog značenja (Burzan 1990: 20). Nije neobično da jedna riječ pripada u dvije gramatičke kategorije istovremeno; glagolski pridjevi i prilozni jako često se javljaju kao viševrsni oblici (mađ. *többszófajúság*), odnosno jedan leksem može pripadati u više vrsta riječi (Žagar Szentesi 2018: 145). Za primjer smo uzeli riječ *illő*, nastao od glagola *illik* (pasati, pristajati). Kao pridjev u rečenici znači *prikladan, primjeren*:

*Keress magadhoz **illő** feleséget.* (MnyÉSz)

*(dosl. *Tražite Vama **prikladnu** ženu.)*

Riječ *illő* se koristi i kao particip, a u sljedećoj je rečenici primio priložni nastavak:

Korához illően öltözködik. (MnyÉSz)

*(dosl. *Sa svojim dobom **prikladno** se oblači.)*

6.3. Poimeničenje

6.3.1. Poimeničenje poljskog participa

Vidimo da riječ *palący* može biti i pridjev i particip, ovisno o njegovoj uporabi. Treba napomenuti da je particip prezenta aktivnog podložan i poimeničenju. „Poimeničenje ili supstantivacija ili supstantivizacija [...] je prijelaz u razred imenica iz druge koje vrste riječi uslijed stečene sposobnosti da se izravno ukazuje na predmet [...]“ (Simeon 1969b: 75). Prije spomenuta riječ *palący* može funkcionirati i kao imenica, odnosno poimeničeni particip, te u tom slučaju označava osobu koja puši duhan (Drabik et al. 2007: 610), što je vidljivo u sljedećem primjeru:

Najczęściej jednak palący nie dopuszczają do siebie myśli, że choroba może dotknąć ich osobiście. (NKJP)

*(dosl. *Međutim, **pušeci** si ne žele dozvoliti da misle kako im bolest može i osobno naštetiti.)*

Riječ *rządzący*, od glagola *rządzić* (vladati) može se pojaviti kao particip i kao imenica. U formi participa izgleda ovako:

Cesarzowa Cixi – straszny babon, rządzący kilkadziesiąt lat marionetkowymi cesarzami Chin. (NKJP)

*(dosl. *Carica Cixi – strašna baba, **vladajuća** nekoliko desetljeća marionetskim carevima Kine.)*

U formi imenice se pojavljuje obično u pluralu, a označava ljude koji vladaju čime (Drabik et al. 2007: 882):

Był opozycją, kiedy rządzący mieli przegrać wybory. (NKJP)

(dosl. *Bio je u opoziciji kada su **vladajući**¹⁵ trebali izgubiti izbore.)

6.3.2. Poimeničenje mađarskog participija

Kao što smo već spomenuli, u mađarskom se participi često javljaju kao viševrsni oblici (Žagar Szentesi 2018: 145). Viševrsni oblici su najčešće participi prezenta aktivnog jer tvore mnoštvo poimeničenih leksema koji mogu izražavati: a) osobu koja vrši radnju opisanu glagolom; imenica *eladó* (prodavač), b) prostoriju u kojoj se vrši radnja koju opisuje glagol; imenica *étkező* (blagovaonica) i c) sredstvo ili alat kojim se vrši glagolom opisana radnja; imenica *fűró* (bušilica) (ibid.: 156).

U mađarskom jeziku riječ *dohányzó* pripada skupini triju vrsta riječi; particip, pridjev i imenica. Iako originalno particip nastao od glagola *dohányzik* (pušiti), kao imenica označuje dva pojma; prvenstveno osobu koja puši (MnyÉSz):

A dohányzók átvonultak a másik szobába.

(dosl. ***Pušeći** su se premjestili u drugu sobu.)

Imenica *dohányzó* također imenuje i mjesto predviđeno za pušenje, odnosno pušionicu (ibid.):

Ebéd után a dohányzóban találkoztunk.

(dosl. ***Nađimo se poslije ručka u pušćemu.**)

6.4. Funkcije u rečenici

6.4.1. Funkcije poljskog participija

Kada se particip u rečenici odnosi na imeničke riječi, prati ih u rodu, broju i padežu, što je deklinacijsko obilježje pridjeva. Particip se može naći u funkciji atributa, imenskog predikata i subjekta (Hrdlička i Vidović Bolt 2019: 123, 124):

ATRIBUT: *Nauczycielka **ucząca** mojego syna, śpiewa w chórze.* (Učiteljica **koja uči** moga sina, pjeva u zboru.)

¹⁵ Iako se kod prevođenja određenih participija prezenta aktivnog s poljskog na hrvatski javlja forma na *-ći* koja odgovara prijevodu, valja naglasiti da se tada radi o ustaljenim sintagmama (*sjedeća mjesta, sjedeći način života*) ili o popridjevljenoj konstrukciji glagolskog priloga (*vladajući*), koja se smatra normativno neprihvatljivom (v. 3.2.5.)

IMENSKI PREDIKAT: *Ozdoby choinkowe będą błyszczące. (Ukrasi na boru bit će bliješteći / blještavi.)*

SUBJEKT: *Palący wyszli na zewnątrz. (dosl. *Pušeci su izašli van.)*

6.4.2. Funkcije mađarskog participia

Većina glagolskih pridjeva pojavljuje se u službi kvalitativnog atributa (Lengyel 2000a: 232):

ATRIBUT: *A kertre nyíló ajtó küszöbén egy kutya állt.*

(dosl. *prema vrtu otvarajuća se vrata)

Za particip nije uobičajeno da stoji u funkciji PREDIKATA jer lako podliježe adjektivizaciji ili aktualnoj promjeni vrste riječi (ibid.: 233).

S druge strane, particip može dobivati određene nastavke (*-an, -en, -lag, -leg, -vá, -vé*) pomoću kojih stoji u funkciji priloga (Burzan 1990 :143), što se vidi u primjerima (Lengyel 2000a: 233):

védekezően hátrál (defenzivno se uzmiče unazad)

elhalóan nyöszörög (jenjavajuće cvili)

U nekim slučajevima particip ne dobiva priložni nastavak, nego ga se sufigira u ovisnosti o glagolskoj rekciji (ibid.):

*A karácsonyfát plafonig erőnek képzelem el. (dosl. *Božićno drvce segajućim do stropa zamišljam.)*

U ovom je primjeru particip na sebe primio nastavak u dativu jer ga zahtijeva glagol *elképzel* (zamišljati).

6.5. Zaključak

Naposljetku se može zaključiti da se poljski i mađarski PPA različito tvore. Poljski particip se sklanja (u rodu, broju, padežu) i stoji iza riječi koju označuje. Mađarski se particip ponekad može naći u pluralu, ali osim toga on ne dobiva nastavke (već njegove dopune) i stoji ispred imenice na koju se odnosi. Taj obrnuti redosljed mogao bi uzrokovati prijevodne probleme, zajedno sa činjenicom da je poljski jezik SVO, a mađarski SOV.

Adjektivizacija je kod oba jezika nastupila dosta rano u povijesti razvoja jezika, te se aktivno provodi i danas. U mađarskom jeziku lakše je procijeniti radi li se o participu ili pridjevu jer se participi ne mogu stupnjevati. Po mađarskoj definiciji, adjektivizirani particip imenuje „osobu koja upravo izvršava radnju” (MÉSz). Kod poljske teorije, adjektivizirani particip označava *potencijalnog* vršitelja radnje, stoga ne mora biti da osoba upravo izvršava radnju, nego ima mogućnost izbora. Kao što smo vidjeli na primjeru leksema *palący* i *dohányzó*, za sada se čini da je ta razlika zanemariva.

Poimeničenje participa također se odvija u oba jezika. Mađarski ima nebrojeno više leksikaliziranih imenica jer se proces poimeničenja krenuo odvijati i prije starog mađarskog doba (prije 896.), dakle mnogo je produktivniji, te može označavati osobe, prostorije i alat. Poljski poimeničeni particip obično se javlja u pluralu, te označuje ljude.

U ostalim aspektima participi su dosta slični. Oba participa označuju istovremenost radnje s predikatom i većinom ispunjavaju atributnu funkciju. Poljski se particip može naći u ulози atributa, subjekta i imenskog predikata. Mađarski particip može stajati kao atribut, neobično je da bude u predikatu, a veliku razliku čini njegova priložna uloga (s mnoštvom nastavaka) koju poljski particip nema. Pošto priložna uloga mađarskog participa nema ekvivalent u poljskome, bit će zanimljivo istraživati kako se ona prevodi.

7. Prevođenje poljskog i mađarskog PPA na hrvatski jezik

7.1. Prevođenje poljskog participa na hrvatski jezik

Particip prezenta aktivni izražava stanje ili glagolsku radnju koja se zbiva istodobno s radnjom subjekta, što je vidljivo u sljedećim rečenicama (Hrdlička i Vidović Bolt 2019: 124, 125):

*Slucham **mówiącego** człowieka.*

*(dosl. *Slušam govorećega čovjeka.)*

*Spotkałem pana **grającego** na gitarze.*

*(dosl. *Sreo sam gospodina svirajućega gitaru.)*

Rečenice tog tipa se ne mogu izravno prevesti na hrvatski. Najčešće se prevode s relativnom zamjenicom „koji”: *Slušam čovjeka koji govori., Sreo sam gospodina koji je svirao gitaru.*

Poljski jezik također može koristiti istu konstrukciju, odnosno onu s relativnom zamjenicom „koji” i glagolom: *Slucham człowieka, który mówi. Spotkałem pana, który grał na gitarze.* No zbog kraćenja rečenice, govorniku će biti prirodnije upotrijebiti particip, što će biti jasnije na sljedećem primjeru. (Ibid.):

Kobieta, która dba o dzieci i robi zakupy, nie jest tylko kurą domową.

(Žena koja se brine o djeci i obavlja kupovinu ipak nije samo pkućarka).

Ista rečenica s participom:

Kobieta dbająca o dzieci i robiąca zakupy nie jest tylko kurą domową.

*(dosl. *Žena brinuća o djeci i obavljaјуća kupovinu ipak nije samo pkućarka).*

Sljedeća posebnost poljskog participa je da ne mijenja oblik kada stoji u rečenici uz glagol u perfektu (ibid: 125):

Patrzyłem na siedzącą studentkę.

*(dosl. *Gledao sam sjedeću studenticu).*

Ova rečenica bi u hrvatski jezik bila prevedena zavisnom surečenicom u perfektu jer se radnja odvila u prošlosti, dakle: *Gledao sam studenticu koja je sjedila.*

7.2. Prevođenje mađarskog participa na hrvatski jezik

Katalinić i Žagar Szentesi (2010: 84) proučavale su prijevodna rješenja mađarskog participa prezenta aktivnog u prijevodu romana Endre Kukorellyja. Gramatička vrsta kojom se najjasnije prevodi mađarski particip je popridjevljena konstrukcija hrvatskog glagolskog priloga sadašnjeg, no ona se u malom broju koristi kao prijevodno rješenje: *szenyvedő kiskölyök (čameće derište).*

Mađarski PPA izražava istovremenost odvijanja radnje s glavnim glagolom u rečenici koji je predikat (Burzan 1990), zbog čega se najčešće prevodi atributnom zavisnosloženom rečenicom (Katalinić i Žagar Szentesi 2010: 85). Kod takvog prevođenja mijenja se raspored reda riječi:

*működő rendszer (dosl. *funkcionirajući sistem) ~ sistem koji funkcionira*

*megváltoztatást igérő helyzet (dosl. *iskupljenja obećavajuća situacija) ~ situacija koja obećava iskupljenje*

U velikom su broju zabilježeni primjeri u kojima se particip preveo pridjevima, poput onih koji sadrže isto semantičko značenje: *dolgozó nép (dosl. *radeći narod) ~ radni narod*, no mogu se naći i odglagolski pridjevi koji zbog svog nastanka imaju snažne glagolske odlike: *szónokló okoskodók (dosl. deklamirajući pametnjakovići) ~ brbljavi pametnjaković (ibid.)*.

8. Analiza

8.1. Uvod

U ovom dijelu rada prikazat ćemo prijevodna rješenja za poljski i mađarski particip prezenta aktivni na korpusu dva romana. Na početku analiziramo poljske PPA uzete iz romana *Ostatnie życzenie* Andrzeja Sapkowskog (1993.), te proučavamo njihove prijevode na mađarski, a zatim na hrvatski jezik. Spomenuti roman prvi je nastavak sage o *Vješcu*, a zadobivši veliku popularnost zbog kompjuterske igrice i serija baziranih prema njemu, preveden je na mnoge svjetske jezike. Mađarski prijevod je napravila Szathmáry Kellermann Viktória (*Az utolsó kívánság*) 2019. godine, a hrvatski prijevod Mladen Martić (*Posljednja želja*) godine 2018. Za proučavanje mađarskog PPA izabran je roman *A gyertyák csonkig égnek*; klasik suvremene književnosti koji je nedavno doživio premijernu izvedbu u HNK. Napisao ga je Sándor Márai 1942. godine. Na poljski ga je preveo Feliks Netz 2006. godine pod nazivom *Żar*, a na hrvatski Jadranka Damjanov 2003. godine pod naslovom *Kad svijeće dogore*. Oba romana su izabrana za analizu jer su zbog svoje popularnosti dostupni u sva tri jezika.

Metoda analize preuzeta je iz knjige *Glagolski pridjevi u srpskohrvatskom i mađarskom jeziku*, autorice Burzan koja se bavila dvosmjernom analizom svih participa. Isti princip je primijenjen u našem radu, s time da se proučava prijevod među tri jezika na temelju jednog participa. U oba romana pronađeni su mnogi primjeri participa prezenta aktivnih, te se kroz sljedeća poglavlja analiziraju njihovi prijevodi. Cilj ovog istraživanja je prikazati sva moguća prijevodna rješenja, komentirati prevoditeljske postupke i argumentirati njihove odluke. U analizi se prvenstveno navodi koju funkciju ima particip u originalnom tekstu (atribut, prilog, imenski dio predikata ili imenska upotreba), te se zatim nižu sva pronađena prijevodna rješenja.

Prije samog istraživanja postavljene su dvije hipoteze. Prema prvoj hipotezi, poljski i mađarski PPA međusobno će se prevoditi kao ekvivalenti zbog visoke podudarnosti koju imaju na gramatičkoj razini, o kojoj smo pisali u poglavlju 6. Pretpostavlja se da podudarnost neće biti manja od 80%. S druge strane, za prijevod oba participa na hrvatski jezik, kao najbrojnije rješenje se očekuje zavisnosložena rečenice s relativnom zamjenicom „koji“. Takvo rješenje najtočnije prevodi particip (istovremenost radnje s predikatom), te je istraženo u poglavlju 7. Stoga pretpostavljamo da će prijevodi s mađarskog na hrvatski i s poljskog na hrvatski sadržavati takva prijevodna rješenja u postotku ne manjem od 60%.

8.2. Prijevodna rješenja s poljskog na mađarski jezik

Za početak ćemo iznijeti prijevodna rješenja s poljskog na mađarski. Obradeni korpus je roman *Posljednja želja* poljskog autora Andrzeja Sapkowskog. Velika većina pronađenih poljskih participa stoji u ulozi atributa, te se prevode na različite načine.

1. ATRIBUT

1.1. Particip prezenta aktivni

1.1.1. U prijevodima poljskog participa prezenta aktivnog koji stoji u službi atributa, najčešće se javlja njegov ekvivalent – mađarski particip prezenta aktivni.

- *władającego tymi ziemiami diuka Herewarda.*
(*dosl. *vladajućeg* ovim zemljama vojvode Herewarda)
- *a környék felett uralkodó kegyelmes Hereward dózse...*
(dosl. *okolina iznad *vladajući* milostivi Hereaward vojvoda)
- *...popatrzył na słońce wychodzące zza drzew.*
(dosl. *gledao je sunce *izlazeće* od iza drveća)
- *...a fák mögül felkelő napba pillantott.*
(dosl. * drveća od iza *izlazeće* sunce gledao je)

Prevođenjem istim oblikom particip ostaje u atributnoj funkciji i u prijevodu, mijenja se samo red riječi, ali ne i značenje.

1.1.2. Kada poljski particip na sebe veže imenicu u akuzativu (*pokrivajuća* pod) mađarski particip prezenta aktivni često će oponašati tu strukturu. Razlog tome je što se participi napravljeni od glagola koji na sebe vežu objekt u akuzativu često poklapaju u oba jezika.

- *rozrzucając słomę **pokrywającą** podłogę komnaty.*
(dosl. *razbacujući slamu **pokrivajuću** pod odaje)
- *...félrerugodosta a terem padlóját **borító** szalmát.*
(dosl. *razbacivao je sobe pod+(Akz.) **pokrivajuću** slamu)

U sljedećem primjeru je dopuna oba participa također deklinirana u akuzativu:

- *plyta **blokująca** wejście do krypty.*
(dosl. *ploča **blokirajuća** ulaz u kriptu)
- *a krypta lejárátát **fedő** kőlap.*
(dosl. *kripte ulaz+(Akz.) **pokrivajuća** ploča)

1.1.3. Poljski particip prezenta aktivni može dolaziti s imenicama u različitim padežima, a u prijevodu na mađarski jezik, padež će ovisiti o tome koju dopunu veže mađarski glagol, odnosno njegov particip. U sljedećem prijevodu dopuna je u alativu (*k + D*):

- *... opończa, **ocierająca się** o nagą skórę.*
(dosl. *plašt, **trljajući se** o голу kožu)
- *...a meztelen bőréhez **dörgölőző** köpönyeg...*
(dosl. *k njegovoj goloj koži **trljajući se** plašt)

Poljski particip može imati dopunu u lokativu koju ovdje mađarski particip izražava u inesivu (**u + L**):

- *...w **ziewący** w podłodze otwór wejścia do krypty...*
(dosl. *u **zjapeći** u podu otvor ulaza u kriptu)
- *...krypta padlóban **úsító** lejárátán...*
(dosl. *kripte pod+(inesiv) **zjapeći** ulaz)

odnosno; u podu kripte **zjapeći** ulaz)

Uz poljski particip se genitivom veže priložna dopuna *usred* (*pośrodku*), dok mađarski prijevod sadrži imenicu *u sredini* (*közepén*) koju veže supresivom (**na** + L):

- ...**stojącej** pośrodku halli postaci...
(*stojećeg usred prostorije stvora*)
- *A terem közepén **álló** szerzet...*
*prostorija sredina+(supresiv) **stojeće** stvorenje*
*odnosno; u sredini prostorije **stojeće** stvorenje)*

1.1.4. Kao prijevodna rješenja poljskog participa prezenta aktivnog u službi kvalitativnog atributa, javljaju se opisni pridjevi:

- ...*wyśliznął się z jej **martwiejących** palców.*
(*dosl. *iskliznuo je iz njezinih **umirućih** prstiju*)
- *Élettelen* ujjai közül kicsúszott...
(*dosl. *beživotnih prstiju spod je iskliznuo*)

Mađarski pridjev na neki način predstavlja rezultat radnje izrečene poljskim participom; umiranje prstiju. Kao rezultata odumiranja prstiju, oni su postali beživotni.

- *Piętnastka zsunął się na bruk **srebrzący się** od lusek.*
(*dosl. *Petnaestica je skliznuo na kaldrmu **srebreću se** od ljesaka*)
- *Tizenötös a pikkelyektől **ezüstös** utcakőre csúszott.*
(*dosl. *Petnaestica je na od ljesaka **srebrnu** kaldrmu skliznuo*)

U prijevodu se gubi aktivnost kojom se ljeske presijavaju poput srebra.

1.1.5. U jednom slučaju poljski se particip preveo pridjevom tvorenim od imenice:

- *W halli rozległy się ciężkie, **brzęczące** metalem kroki...*
(*dosl. *U dvorani su odjeknuli teški, **zveketajući** metalom koraci*)
- *A teremben nehéz, fémes **csengésű** léptek zaja hallatszott...*
(*U dvorani se čuo zvuk teško i metalno **zveketavih** koraka*)

U prijevodu na mađarski jezik pojavio se *viszonyító melléknév* (odnosni pridjev) nastao od imenice *csengés* (zveket). Takav pridjev ne može stajati sam, nalazi se u atributnoj sintagmi nadovezujući se na dva pridjeva – *nehéz, fémes csengésű* – koji zajedno stoje kao atribut uz imeničnu sintagmu *zvuk koraka*. Odnosni pridjev *csengésű* izveden je iz deverbale imenice (glagol *cseng- zveckati*), te zbog svoje glagolske podloge dobro odgovara prijevodu.

1.1.6. Za prijevod poljskog participia koriste se i zavisnosložene rečenice s relativnom zamjenicom „koji“¹⁶.

- *Wiedźmin zawirował, środkiem klingi chlasnął strażnika **usiłującego** wbić ostry język glewi pomiędzy fartuch a napierśnik Jeża.*

(dosl. * Vještac se zavrtio, sredinom oštrice pljesnuo stražara **nastojćega** zabiti oštri jezik glejva između pregače i prsnika Ježa)

- *A vajak megpördült, és a penge közepével csapást mért az őrre, **aki épp igyekezett** lándzsája éles nyelvét a Sün csataköténye és mellvértje közé döfni.*

(dosl. * Vještac se zavrtio i oštrice sredinom nanio štetu stražaru **koji je upravo nastojao** glejva oštri jezik Ježa pregače i prsnika između zabiti)

Ova rečenica se mogla prevesti mađarskim participom, no tada bi atributi bili prenagomilani, a imenica na koju se odnose skroz na kraju:

- *A vajak megpördült, és a penge közepével csapást mért a lándzsája éles nyelvét a Sün csataköténye és mellvértje közé döfni **igyekező** őrre.*

(dosl. * Vještac se zavrtio i oštrice sredinom nanio štetu glejva oštri jezik Ježa pregače i prsnika između zabiti **nastojćemu** stražaru)

U drugom primjeru sa zamjenicom *amely*, također se radi o dužoj rečenici u kojoj se nižu atributski skupovi, zbog čega je poljski particip preveden zavisnosloženom rečenicom:

- *...w boczną uliczkę **prowadzącą** do spichlerza i przystani...*

(dosl. *u sporednu ulicu **vodeću** do žitnice i pristaništa)

- *...egy mellékutcába, **amely** a hombárokhoz és a kikötőhöz **vezetett**...*

¹⁶ Mađarski jezik razlikuje realtivnu zamjenicu koja se odnosi na ljude (*aki*) i zamjenice koje označuju sve drugo (*ami, amely*).

(dosl. *u sporednu ulicu, **koja** ka žitnici i pristaništu **je vodila**)

U sljedećem prijevodu se također ne koristi mađarski particip kao prijevod:

- *Kluczem dzikich gęsi **odlatujących** na południe w smutny, listopadowy poranek?*

(dosl. *Ključ divljih gusaka **odlijećućih** na jug u tužno listopadsko jutro)

- *Vadlúdcsapat, **ami délnék repül** egy szomorú, novemberi hajnalon?*

(dosl. *Jato divljih gusaka, **koje** na jug **odlijeće** u tužnu listopadsku zoru)

Razlog ovakvog prijevoda je važnost da odmah na početku rečenice bude sintagma *divlje guske*, jer u prethodnoj rečenici književni lik frustrirano pita: *Što ti misliš, što sam ja?*

Kada bi se rečenica prevela mađarskim participom, *divlje guske* bi dospjele pale na zadnje mjesto u rečenici:

- *egy szomorú, novemberi hajnalon délnék repülő vadlúdcsapat?*

(dosl. * u tužnu listopadsku zoru na jug **odlijećuće** jato divljih gusaka)

1.1.7. Poljski particip se dosta rijetko prevede pomoću glagola:

- *zwyczaj ma moc **chroniącą** takie przysięgi.*

(dosl. *običaj ima moć **braneću** takve zakletve)

- *szokás ereje **védelmezi** az ilyen esküket.*

(dosl. *običaja moć **brani** takvu zakletvu)

1.1.8. Poljski particip *będący* (*imajući*) nema izravan ekvivalent u mađarskom, stoga je u sljedećem primjeru zamijenjen glagolom *sličiti* koji odgovara kontekstu:

- *...odgłos **będący** czymś pośrednim pomiędzy kwikiem wieprza a rykiem jelenia samca.*

(dosl. *glasanje **bivajućim** nečim posrednim između roktanja vepra i rike jelena mužjaka)

- *...a hang egyszerre **hasonlított** a disznóröfögésre és a szarvasbika bögsére.*

(zvuk je istovremeno **sličio** roktanju vepra i riki jelena mužjaka)

1.1.9. Poljski particip prezenta aktivni rijetko se prevodi mađarskim glagolskim prilogom sadašnjim, obično kada se u rečenici pojavi više nanizanih participa.

U sljedećoj rečenici poljski su participi prevedeni također participima, zavisnosloženom rečenicom, a i glagolskim prilogom sadašnjim koji je istaknut:

- *Strzyga znów cofnęła się pchnięta do tyłu mocą skoncentrowanej nienawiści, złości o przemocy emanujących z atakującego człowieka, **bijących** w nią falami, **wdzierających się** do mózgu i trzewi.*

(dosl. * Štriga je ponovno ustuknula, gurnuta unazad silom koncentrirane mržnje, srdžbe i nasilja zračućih iz napadajućeg čovjeka, **udarajući** u nju u valovima, **prodirućih se** u mozak i utrobu)

- *A stryga ismét hátrált a rátámadó férfiból árádó és rá összpontosuló gyűlölet, düh és vérszomj ereje elől, ami egyre hátra tolt, hullámokban **törve rá**, agyáig és zsigereig **hatolva**.*

(dosl. * Štriga je ponovno ustuknula od snage (iz napadajućega muškarca izvireće i na nju se koncentrirajuće mržnje, srdžbe i krvožeđi), koja ju je sve više pogurivala unazad, u valovima **udarajući**, do njenog mozga i utrobe **prodirući**)

1.1.10. Zabilježeno je jedno prijevodno rješenje gdje je particip preveden prilogom:

- *...kapłanka spojrzala na niego **drwiącym** wzrokiem.*

(svećenica ga je pogledala **podrugljivim** pogledom)

- *...nézett rá a papnő **gúnyosan**.*

(pogledala ga je svećenica **podrugljivo**)

1.1.11. Poljski particip se ponekad prevodi prilogom načina koji je nastao od pridjeva:

- *...spoglądałem w nie [lustro] z **rosnącym** niepokojem.*

(pogledao sam u njega [zrcalo] s **rastućim** nemirom.)

- *...**egyre nyugtalanabbul** néztem bele [a tükörbe].*

(dosl. ***sve nemirnije** gledao sam u njega [u zrcalo])

1.1.12. U samo jednom primjeru izostavljen je particip jer u mađarskom ne postoji glagol imati, a posvojnost se izražava na drugačiji način, drugim sredstvima. Posvojnost je u sljedećem primjeru izražena instrumentalom:

- *Widziałem ludzi **mających** zamiast rąk orle szpony, ludzi z wilczymi kłami.*

(dosl. * Vidio sam ljude **imajuće** umjesto ruku orlujske kandže, ljude s vučjim očnjacima)

- *Láttam embereket saskarmokkal kezek helyett és másokat farkasfogakkal.*

(dosl. *Vidio sam ljude s orlujskim kandžama umjesto ruku i druge s vučjim očnjacima)

1.2. Mnogi participi prezenta aktivnog promijenili su vrstu riječi i postali leksikaliziranim pridjevima.

1.2.1. Primjeri u kojima se na mađarski prevodi također pridjevima su:

- *Wyczarowywałem na zawołanie **gorącą** wodę do blaszanej wanny*

(Iščarao sam po želji **vrelu** vodu u limenu kadu)

- *Ha kérték, **meleg** vizet varázsoltam a bádokádba*

(dosl. *Ako su zamolile, **toplu** vodu sam čarao u limenu kadu)

- *...w **znaczący** sposób wpływasz na moją decyzję!*

(dosl. *na **značeći** način utječeš na moju odluku!)

- *...**jelentős** mértékben befolyásolod a döntésemet!*

(u **znatnoj** mjeri utječeš na moju odluku!)

1.2.2. U jednom primjeru je i u mađarskom prijevodu korišten popridjevljeni particip:

- *...parą dzikich ślepi i **przerazającą** paszczą pełną krzywych klów...*

(dosl. *s parom divljih bjeloočnica i **zastrašujućim** raljama punim ukošenih očnjaka...)

- *...vad szemekkel és görbe agyarakkal teli **ijesztő** pofával...*

(dosl. *s divljim očima i ukošenim očnjacima punim **zastrašujućim** njuškama...)

2. IMENSKI DIO PREDIKATA

2.1. Particip prezenta aktivni

Poljski particip jako rijetko stoji u službi imenskog predikata. Među analiziranim participima pronađen je jedan:

- *Nie mógł trzymać Znak zbytno długo, było to zbytno **wyczerpujące**...*

(dosl. *Nije mogao držati Znak predugo, bilo je to previše **iscrpljujuće**)

- *Nem tudta a Jelet túl sokáig tartani, ahhoz túlságosan is **kimerítő** volt...*

(Nije mogao Znak predugo držati, za to je bio previše **iscrpljen**)

Iako mađarski particip *kimerítő* može biti i leksikalizirani pridjev i particip, u ovoj rečenici stoji kao pridjev. Zbog takvog prijevoda se alterira perspektiva. Dok je u originalu *TO bilo previše iscrpljujuće*, u prijevodu je *ON bio previše iscrpljen*.

2.2. Leksikalizirani pridjev

Poljski particip prezenta aktivni često podliježe leksikalizaciji, što je vidljivo u sljedećem primjeru, gdje je preveden na mađarski pridjevom:

- *To zajmujące.*
(*To je zanimljivo*)
- *Igazán érdekes.*
(*Baš je zanimljivo*)

3. IMENSKA UPOTREBA

3.1. Poimeničeni particip prezenta aktivnog

Među analiziranim participima iz knjige *Posljednja želja* našlo se mnogo poimeničenih participa koji se mogu prevesti na više načina. Pisac ih često koristi kako bi se referirao na „sudionike“ iz prethodne rečenice i obično dolaze u množini.

3.1.1. Prva prijevodna mogućnost je također poimeničenje mađarskog participa:

- *Wlokący Jeża odskoczyli, rzucając gizarmy.*
(*dosl. *Vučeći Ježa su odskočili, odbacujući helebarde*)
- *A Sünt vonszolók félreugrottak, eldobták fegyvereiket.*
(*dosl. *Ježa vučeći+(množina) su odskočili, odbacujući svoja oružja*)

Poimeničeni mađarski particip je na sebe dobio nastavak za množinu (-k) što je netipično za prave participe.

3.1.2. Kod prevođenja poljskih poimeničenih participa općenito, možda je najspretnije prijevodno rješenje leksikalizirana imenica koja je nastala od participa prezenta aktivnog, te sadrži isto semantičko značenje kao i poljski particip:

- ... *pomknął ku walczącym przez stół*
(*dosl. *pojurio je prema borećima preko stola*)
- ...*a harcolók felé rohant az asztalon keresztül (imenica)*

(dosl. *prema **boreći**+(množina) pojurio je preko stola)

3.1.3. Poimeničeni poljski particip može se prevesti i relativnom rečenicom s glagolom kao predikatom:

- *kupowanemu płaci się według własnego widzimisię, **świadczący** usługę sam określa jej cenę.*

(dosl. * *kupowanome se plaća po vlastitu nahođenju, a **svjedočeći** uslugu sam određuje njenu cijenu*)

- *megvásároltnak mindenki a saját belátása szerint fizet, de **az, aki** megbízást **teljesít**, maga nevezi meg az árat.*

(dosl. * *kupowanome svatko po vlastitu nahođenju plaća, ali **onaj, koji** nalog **izvršava**, sam imenuje cijenu*)

3.2. Leksikalizirana imenica

Pojavile su se dvije leksikalizirane imenice: *slużący* (dosl. *služeći*) odnosno *sluga*, na mađarski preveden imenicom *szolga*, te imenica *Wiedzący* (*Znajući*), izmišljena od poljskog autora kojom je imenovao jedan društveni sloj vilenjaka u knjizi. Na mađarski je prevedena imenicom u množini *Beavatottak* (*Upućeni*) koja je pak nastala od glagolskog pridjeva trpnog (*beavatott –upućen*).

- *W każdym razie należało wezwać kogoś z **Wiedzących**.*

(dosl. * *u svakom slučaju trebalo je pozvati nekoga od **Znajućih***)

- *Mindenesetre hívni kellett volna valakit a **Beavatottak** közül.*

(dosl. * *u svakom slučaju pozvati je trebalo nekoga među **Upućenima***)

8.2. Prijevodna rješenja s poljskog na hrvatski jezik

U sljedećem odlomku rada analiziramo hrvatski prijevod poljske knjige *Posljednja želja*. Knjiga je prevedena 2018. godine. Kao što je već spomenuto, u izvorniku je pronađen najveći broj participa prezenta aktivnih u službi atributa.

1. ATRIBUT

1.1. Particip prezenta aktivni

1.1.1. Particip prezenta aktivni u službi atributa jako se često prevodi pridjevima.

Navest ćemo neke opisne pridjeve:

- ...*szkodzące* ludziom siły... (dosl. **šteteće* ljudima sile)
- ...*ljudima* *štetne* sile...

- ...*wypełniając* dworzyszczce *dudniącym* echem... (dosl. **tutnjajući* odjek)
- ...*ispuńjavajući* dworište *treštawim* odjekom...

Hrvatski pridjevi stoje u istoj atributnoj poziciji pred imenicom i prilično dobro prenose kontekst.

1.1.2. U manjem broju se pojavljuju odglagolski pridjevi:

- *Zwykły* *drwiący*, *figlarny* *uśmieszek* wrócił na jej wargi... (dosl. **rugajući* smiješak)
- *Obični* *podrugliwi*, *ironični* *smiješak* wratio se na njezine usne...

1.1.3. Kod prevođenja poljskog participa, jedan od najčešćih oblika prijevoda je glagolski pridjev trpni:

- ...*zatrzymał się przed mieczem* wiedźmina *wiszącym* na ścianie.
(dosl. **mač viseći* na zidu)
- ...*zastao pred* *vješticevim* *mačem* *obješenim* o zid.

- ...*długich rozczochranych* *włosów* *spadających* na ramiona.
(dosl. **kosa padajuća* na ramena)
- ...*duge raščupane* *kose* *raspuštene* niz ramena.

Dok poljski participi prezenta aktivnog izražavaju trajnost, hrvatski trpni pridjevi ukazuju na rezultat njihove radnje. U poljskoj rečenici kosa *trenutno* pada na ramena, a u hrvatskom prijevodu je *već* pala, odnosno već je raspuštena.

1.1.4. Najbrojnije prijevodno rješenje za poljske participe su zavisnosložene rečenice s relativnom zamjenicom „koji“.

- *...i paska z drobnutkich złotych ogniwek, **ściskającego** na biodrach długą srebrnobłękitną suknię...*

(dosl. *pojas **stiskajući** na bedrima haljinu)

- *...i pojasa od sitnih zlatnih karika, **koji joj je** na bedrima **stezao** dugu srebrnkastoplavu haljinu...*

- *...**pędzący** na nich czarny, rozmazany kształt... (dosl. ***jureći** na njih oblik)*

- *...crni, nejasni oblik **koji je jurišao** na njih...*

Ovakvim se konstrukcijama najvjernije izražava priroda poljskog participa, odnosno trajnost radnje izrečene participom. Na hrvatski jezik se prevodi u prezentu ili perfektu, ovisno o kontekstu rečenice, a najčešće nesvršenim glagolima.

1.1.5. U sljedećem primjeru je odabrana zavisnosložena rečenica s glagolskim pridjevom trpnim:

- *...rozrucając słomę **pokrywającą** podłogę komnaty. (dosl. *slama **pokrivajuća** pod)*
- *...razbacujući slamu **kojom je bio pokriven** pod odaje.*

1.1.6. U jako malo slučajeva poljski particip prevodi se glagolima:

- *Mówiłam, że są dwie osoby **mogące** zapobiec rozlewowi krwi w Blaviken.*
(dosl. *Kazala sam da postoje dvije osobe **moгуće** spriječiti razlijevanje krvi u Blavikenu.)

- *Kazala sam da dvije osobe **mogu** spriječiti krvoproliće u Blavikenu.*

Kod korištenja glagola kao prijevodnog rješenja, mijenja se struktura rečenice; nestaje atribut, a novonastali glagol stoji kao predikat zavisnosložene rečenice.

U sljedećoj rečenici prevoditelj prati poetsku konstrukciju nabiranja u originalnom tekstu, zbog čega particip nije preveo zavisnosloženom rečenicom; *medvjed koji korača*.

- *W polu złotym niedźwiedź czarny, **krocący**, na nim panna...(medvjed crni, **koračajući**)*

- *Crni medvjed na zlatnom polju, **hoda**, na njemu je gospođica...*

1.1.7. Atributnu funkciju poljskog participa prezenta aktivnog može izraziti i hrvatski glagolski prilog sadašnji:

- *...opończa, **ocierająca się** o nagą skórę.*
- *...plašt **tarući se** o golu kożu.*

Kada se u poljskoj rečenici pojave dva participa u atributnoj službi, a ne postoji pridjev na hrvatskom kojim bi se mogli prevesti, često ih se prevodi kombinacijom dviju gramatičkih vrsta:

- *... łapę **wystającą** spod derki, **podrygującą** w rytmie truchtu osła.*
(*dosl. * šapu **izvirivajuću** ispod gunja, **poskakujuću** u ritmu kaskanja magarca*)
- *... šapu **koja je izvirivala** ispod gunja, **poskakujući** u ritmu magarčeva kaskanja.*

Za prvi particip (*izvirivajući*) je odabrana zavisnosložena rečenica, a za drugi (*poskakujući*) glagolski prilog sadašnji.

1.1.8. Poljski particip se može prevesti hrvatskim glagolskim prilogom sadašnjim u popridjevljenoj upotrebi jer mu je taj oblik najsličniji:

- *...przeskoczył **padającego** Nohorna...*
- *...preskoćio **padajućega** Nohorna...*

Iako se najčešće radi o participima nastalima od glagola kretanja (*padajući, ležeći*), nađeni su i glagolski prilozi specifični za poetski jezik:

- *...wyśliznęł się z jej **martwiejących** palców.*
- *...iskliznuo je iz njezinih **umirućih** prstiju.*

1.1.9. Pojavili su se i primjeri s davno leksikaliziranim hrvatskim participima koji se danas smatraju pridjevima:

- *Miotala się po posadzce, rycząc okropnie, nie wiadomo było, z wściekłości czy z **palącego bólu**, jaki zadawał jej nienawistny metal.*
- *Uvijala se po podu, užasno urlajući, zbog bijesa ili zbog **plamtećeg** bola koji joj je nanosio mrski metal.*
- *spogłądałem w nie [lustro] z **rosnącym** niepokojem.*
- *pogledavao sam u njega [zrcalo] s **rastućim** nemirom.*

1.1.10. Zabilježen je jedan prijevod s glagolskim prilogom prošlim:

- *...i wówczas dostrzegł regularny krąg uformowany przez **wystające** z mchu czapeczki czerwonawych grzybków.*
(dosl. * i tada je ugledao pravilan krug isformiran od **ustajećih se** iz mahovine klobučića crvenkastih gljiva)
- *...i tada [je]ugledao pravilan krug koji su oblikovali crvenkasti klobučići gljiva **izvirivši** iz mahovine.*

1.1.11. Poljski particip se ponekad prevodi priložnom konstrukcijom:

- *...z trzaskiem **przypominającym** zamykanie skrzyni.*
(dosl. s treskom **podsjęcającim** na zatvaranje škrinje)
- *...s treskom **nalik na** zatvaranje škrinje.*
- *...okrążając ją po **zacieśniającej się** spirali.*
(dosl. *okružujući ju po **stješnjavajućoj se** spirali)
- *...prilazeći joj po **sve užoj** spirali*

Kada nema odgovarajućeg glagolskog, ni pridjevskog ekvivalenta, poljski particip se prevodi priložnim konstrukcijama, na opisan način. U sljedećem primjeru poljski particip izriče da je podloga *sve više postajala granatne boje*:

- *...czernił się w dali na tle **granatowiejącego** nieba.*
- *...crnjela se u daljini na podlozi **sve tamnijeg** neba.*

1.1.12. U jednom prijevodnom rješenju poljski particip nije preveden riječju koja bi sadržavala njegovo semantičko značenje, nego prijedlogom *do*:

- *jasnych zmierzwionych włosach sięgających ramion...* (dosl. *kosa **segajuća** do ramena)
- *svijetlom raščupanom kosom **do** ramena...*

1.1.13. Poljski particip u funkciji atributa može biti preveden i imenicama koje su najbliže njegovu značenju. Od konkretnih imenica ćemo navesti:

- *...rodząca kobieta musi wzywać na ratunek jakieś bóstwo...* (dosl. ***rodeća** djevojka)
- *...rodilja mora prizvati u pomoć nekakvo božanstvo...*

- *W halli rozległy się ciężkie, brzęczące metalem kroki...*
(dosl. *U dvorani su odjeknuli teški, **zveketajući** metalom koraci)
- *U dvorani je odjeknuo metalni **zveket** teških koraka...*

1.1.14. U samo je par slučajeva poljski particip preveden glagolskim imenicama:

- *...wiedźmin uniósł głowę na odgłos stukającej o bruk różdżki Stregobora.*
(dosl. *zvuk štapa **kuckajućeg** o kamen)
- *...vještac je podignuo głavu zaćuvši **kuckanje** Stregoborova štapa po kamenu.*

- *...wpatrując się w mrugające nerwowo płomyki świec.*
(dosl. *u **treptajuće** nerвозno plamenove svijeća)
- *...zureći u nerвозno **treptanje** plamenova svijeća.*

Glagolske imenice zorno preslikavaju poljski particip jer imaju mogućnost biti tvorene od glagola istog značenja, te sadržavaju komponentu trajanja radnje.

1.1.15. Jedan particip je ostao nepreveden:

- *...w cienki, rozpaczliwy krzyk, a potem **dławiący się** szloch...*
(dosl. *u tanki oćajnićki vapaj, a potom **gušeći se** jecaj)
- *...u tanki oćajnićki vapaj, a potom **jecaj**...*

Teško bi bilo prevesti navedeni particip jer ima smisla samo u atributnoj funkciji koju nije moguće preslikati na hrvatski jezik. Bilo koje drugo prijevodno rješenje ne bi dobro zvučalo:

- **a potom jecaj koji se gušio*
- **a potom jecaj od gušenja se*
- **a potom zagušljiv jecaj*

1.2. Pojedini participi prezenta aktivnog promijenili su vrstu riječi i postali leksikaliziranim pridjevima, a neki mogu ispunjavati obje funkcije.

1.2.1. Primjeri u kojima se na hrvatski prevodi pridjevima su:

- *Powolny, **przeczący** ruch głowy. (dosl. ***poricajući** pokret)*
- *...polagani, **odrečni** pokret glave.*
- *Wyczarowywałem na zawołanie **gorącą** wodę do blaszanej wanny... (dosl. ***goreća** voda)*
- *Po želji bih iščarao **vrele** vode za limenu kadu...*

1.2.2. U jednom su se primjeru participi u oba jezika leksikalizirali u pridjeve:

- *...parą dzikich ślepi i **przerazającą** paszczą pełną krzywych klów...*
- *...s parom divljih bjeloočnica i **zastrašujućim** raljama punim ukošenih očnjaka...*

2. IMENSKI DIO PREDIKATA

2.1. Particip prezenta aktivni

Particip se jako rijetko nađe u funkciji imenskog predikata jer mu je prvotna funkcija atributna. U prijevodu na hrvatski korišten je glagol umjesto pridjeva, kako bi se naglasio učinak glagolske radnje na neizrečeni subjekt:

- *Nie mógł trzymać Znak zbył długo, było to zbyt **wyczerpujące**...*
(dosl. **Nije mogao držati Znak predugo, bilo je to previše **iscrpljujuće***)
- *Nije mogao držati Znak predugo, previše ga **je to iscrpljivalo**...*

2.2. Leksikalizirani pridjev

Za pridjeve nije neobično da stoje kao dio imenskog predikata, što u sljedećem primjeru čini pridjev nastao od participija prezenta aktivnog:

- *To **zajmujące**.*

(*To je **zanimljivo**.)*)

- *Baş je **zanimljivo**.*

3. IMENSKA UPOTREBA

3.1. Poimeničeni particip prezenta aktivni

Poljski autor u svojoj knjizi često koristi particip u imenskoj upotrebi, što se na hrvatski jezik prevodi na više načina.

3.1.1. Na hrvatski jezik se može prevesti također poimeničenim participom prezenta aktivnim:

- *[...] a z tym, co zostało mu w ręku, rzucił się na **nadbiegających**.*

- *[...] a s onim što mu je ostalo u ruci, bacio se na **nadolazeće**.*

U ovom slučaju se doslovno prevodi s poljskog jezika; oba participija se u rečenici ponašaju poput imenice i deklinirani su u akuzativu.

3.1.2. Prijevodno rješenje za poljski poimeničeni particip može biti i poimeničeni pridjev, koji se u rečenici također ponaša poput imenice:

- *Wiedźmin, z mieczem w ręku, pomknął ku **walczącym** przez stół...*

(*dosl. *Vještac, s mačem u ruci, pojurio je prema **borećima** preko stola*)

- *Vještac je s mačem u ruci pojurio preko stola prema **sukobljenima**...*

3.1.3. Poljski autor se često participom referira na vršitelje radnje prethodne rečenice:

- ***Wlokący** Jeża odskoczyli, rzucając gizarmy.*

(*dosl. ***Vućeći** Ježa su odskočili, odbacujući helebarde*)

- ***Strażari koji su vukli** jeża, odskočili su odbacujući helebarde.*

Ovakav poimeničeni particip na hrvatski se može prevesti prvo imenicom, koja se odnosi na neizrečeni subjekt (Stražari), a zatim pripadajućom zavisnosloženom rečenicom formiranom od glagola kojeg sadrži poljski particip – u ovom primjeru – glagola *vući*.

3.1.4. Još jedno prijevodno rješenje za poimeničeni particip je ubacivanje pokazne zamjenice koja će poslužiti kao upućivačka riječ na koju će se odnositi novoformirana zavisnosložena rečenica:

- *Ktokolwiek z **leżących** na podłodze próbował się unieść...*
(dosl. *Tko se god od **ležećih** na podu pokušao podići)
- *Tko se god od **onih što su leżeli** na podu pokušao podići...*

3.2. Leksikalizirana imenica

U korpusu analiziranih participa pronađene su dvije leksikalizirane imenice: *szużący* (dosl. *služeći*) odnosno *sluga* i imenica *Wiedzący* (*Znajući*). Potonji naziv je leksikaliziran samo u knjizi *Vještac* i odnosi se na jedan društveni sloj vilenjaka. Nastao je od glagola *wiedzieć* (*znati*) i na hrvatski se prevodi jednako:

- *W kaźdym razie należało wezwać kogoś z **Wiedzących**.*
(dosl. *U svakom slučaju trebalo je pozvati nekoga od **Znajućih**)
- *Trebalo je u svakom slučaju pozvati nekoga od **Znajućih**.*

8.3. Prijevodna rješenja s mađarskog na poljski jezik

Mađarski roman *Kad svijeće dogore* na poljski je preveden pod nazivom *Żar*. Proučit ćemo kako se prevode brojni primjeri participa prezenta aktivnih s originalno mađarskog teksta na poljski jezik. Najviše primjera participa pronađeno je upravo u službi atributa.

1. ATRIBUT

1.1. Particip prezenta aktivni

1.1.1. Kao prijevodna rješenja participa prezenta aktivnog u službi atributa najčešće se javljaju poljski participi prezenta aktivnog.

Slijedi nekoliko primjera u kojima mađarski particip dolazi bez dopuna:

- *... az **alkonyodó** égen...* (dosl. *na **smrkavajućem** nebu)
- *... na **zmiierzchającym** niebie...* (dosl. *na **smrkavajućem** nebu)

Poneki mađarski participi apstraktnog značenja značajka su poetskog jezika i mogu imati svoj ekvivalent u poljskom participu:

- *S az önméztő szenvedély sem tudja...*

(dosl. *i **samoprobavljjuća** strast ne može...)

- *Samozżerajca się namiętność także nie może...*

(dosl. ***samoprobavljjuća se** strast također ne može...)

1.1.2. Mađarski particip je zadržao snažne odlike glagola jer uz sebe zadržava glagolske dopune. Prikazat ćemo akuzativ:

- *...ilyen vitát és ellentmondást, kételyt **nem tűrő** erővel...*

(dosl. **takvu raspravu+(Akz.) i suprotstavljenje+(Akz.), sumnju+(Akz.) **ne trpećom** snagom*)

- *...z taką siłą **nie cierpiąc** polemiki, sprzeciwu, wątpliwości...*

(dosl. **s takvom snagom **ne trpećom** polemike, otpor, sumnje*)

U ovom prijevodu poljske participe slijede imenice na koje se odnose, također u akuzativu (**ne trpeći** koga? što?).

1.1.3. Mađarski particip može imati i dopunu u inesivu (u+L), što odgovara poljskom lokativu:

- *megpillantották a fehér fényben **tündöklő** várost...*

(dosl. *ugledali su bijelo svjetlo+(inesiv) **sjajući se** grad+(Akz.)*

*odnosno; u bijelom svijetlu **sjajući se** grad*)

- *ujrzeli **lśniące** w białej poświacie miasto...*

(dosl. * *ugledali su **sjajući se** u bijelom sjaju grad*)

Sljedeći mađarski particip na sebe veže imenicu *pozadina* koja dolazi s mnogo atributa, a označena je s padežom elativom (**iz+Gen**):

- *...kék, rózsaszín és galambszürke árnyalatú hátterekből **előderengő** emberi arcok.*

(dosl. **plave, ružičaste i golubljesive nijansaste pozadine+(elativ) **nazirajuća** ljudska lica,*

*odnosno; iz pozadine s plavim, ružičastim i golubljesivim nijansama **nazirajuća** ljudska lica*)

- *...ludzkie twarze **prześwitujące** z tel o różowych i gołębich odcieniach.*

(dosl. *ljudska lica **prebijajuća**¹⁷ iz pozadina ružičastih i golubljih nijansi)

U prijevodu je red riječi obrnut, kao i u prijašnjim primjerima. Specifičnu pojavu čini mađarski pridjev **árnyalatú** jer je to *viszonyító melléknév (odnosni pridjev)* (v.str.32., 33.); pridjev nastao od imenice u atributnoj sintagmi. Na sebe veže 3 pridjeva i stoji kao atribut uz imenicu *hátterek* (pozadine): *dosl. *plave, ružičaste i golubljesive nijansaste pozadine*. Za potrebe poljskog prijevoda pridjev je pretvoren u imenicu: *pozadine ružičastih nijansi*, te je izostavljen pridjev *plavi*.

1.1.4. Particip prezenta aktivni često se prevodi opisnim pridjevima:

- ... *volt **továbbszolgáló** őrmester...* (dosl. *bio je **dalje-služeci** narednik)
- ... *był **nadterminowym** sierżantem...*

U poljskoj rečenici je upotrijebljen pridjev *nadterminowy* koji zrcali značenje mađarskog participa, odnosno osobu koja je ostala u službi i nakon isteka termina.

U sljedećem primjeru poljski pridjev savršeno prevodi sadržaj mađarskog participa:

- ... *ez a düh, melynek nincs **kórokozó** bacilusa.*
(dosl. *ovaj bijes, koji nema **bolest-uzrokovajućeg** bacila)
- ... *ten szal, który nie ma bakcyła **chorobotwórczego**.*
(dosl. *ovaj bijes, koji nema bacila **bolest-stvarajućeg**)

1.1.5. Manji broj odglagolskih pridjeva služi kao prijevodno rješenje za mađarski particip:

- ...*hangjában a **vágyódó** szomjas nyeldeklése is érzett.*
(dosl. *u njegovom glasu **žudeće** žedi gutanje se osjetilo.)
- ...*w jego głosie wyczuwało się spragnione i **pożądliwe** przelknięcie śliny.*
(dosl. * u njegovom glasu se osjetilo žedno i **požadno** gutanje sline)

Poljski pridjev *pożądliwy* nastao je od glagola *pożądać* (žudjeti, čeznuti) koji semantički odgovara mađarskom glagolu *vágyik* (žudjeti, čeznuti).

¹⁷ Polj. *prześwitywać* – slabo propuštati svjetlost, odnosno svjetlost se slabo probija kroz nešto.

1.1.6. U sljedećem prijevodu je umjesto mađarskog glagola *stizati (érkezik)* za tvorbu glagolskog pridjeva trpnog odabran glagol *donijeti (polj. przynieść)*:

- ...számolja meg a mosásból **érkezõ** fehérneműt...

(dosl. *broji iz praonice **stižuće** donje rublje.)

- ...liczy sztuki bielizny **przyniesione** z pralni.

(...broji komade donjeg rublja **donesene** iz praonice.)

1.1.7. Prijevodna rješenja participa prezenta aktivnog mogu biti zavisnosložene rečenice s relativnom zamjenicom *który (koi)*, a koriste se uglavnom kada mađarski particip na sebe veže više atributa. U ovom slučaju, mađarski particip zadržava glagolsku dopunu u objektu:

- ...mintha egy óriási, minden társadalmi osztályt behálózó összeesküvés ügynökei...

(dosl. *kao ogromne, sve društvene klase **obuhvatajuće** zavjere agenti)

- ...jakby agenci jakiegoś olbrzymiego sprzysiężenia, **które omotało** wszystkie klasy społeczne...

(dosl. *kao agenti nekakve ogromne zavjere, **koja je omatala** sve društvene klase)

1.1.8. Kod prevođenja mađarskog participa, pojavile su se dvije priložne zavisnosložene rečenice koje izražavaju usporedbu:

- ...mondja **bátorító** hangon...

(dosl. *govori **ohrabrivajućim** glasom)

- ...mówi takim tonem, **jakby dodawał mu otuchy.**

(dosl. *govori takvim tonem, **kao da mu dodaje hrabrosti**)

- ...mondta szigorúan, **rendreutasító** hangon az apa.

(dosl. *rekao je strogo, **na-red-pozivajućim** glasom otac)

- ... powiedział ojciec srogo, **jakby przywoływał syna do porządku.**

(rekao je otac strogo, **kao da poziva sina na red**)

Mađarski particip koji je nastao spajanjem tri elementa (*na-red-pozivajući*) nema ekvivalent u poljskom jeziku, stoga nije iznenađujuće da je prevoditelj odabrao analitički pristup.

1.1.9. Kada se participij prevede pomoću glagolskog priloga sadašnjeg, u rečenici ne vrši ulogu atributa, već glagolskog predikatnog proširka. Ovaj tip prevođenja se koristi kod dužih rečenica:

- ...vaksian **pislogó** szemekkel [...] megnézték egymást.
(*na slijepo **škiljećim** očima gledali su jedan drugog)
- ...popatrzylili na siebie [...] **mrugając** oślepionymi oczyma.
(...gledali su se **žmirkajući** oslijepljenim očima.)

U pojedinim prijevodima se može izostaviti riječ na koju se odnosi mađarski participij jer glagolski prilog sadašnji nosi njezino značenje:

- ...mondja csöndesen és **megállapító** hangon...
(dosl. *govori tiho i **utvrđujućim** glasom)
- ...mówi cicho, **konstatując**.
(...govori tiho, utvrđujući.)

1.1.10. Participij prezenta aktivni nekada se prevodi s istim oblikom na poljski, no ne i istim značenjem glagola.

U sljedećem primjeru je umjesto glagola *poroszkál* (*napredovati jednoličnim tempom; kaskati (MÉSz)*) za tvorbu poljskog participa odabran glagol *zbliżać się* (*približavati se*) i prilog *chyżo* (knjiž. *brzo*), zbog čega se u prijevodu izgubila personifikacija kočije.

- ...megismerte az úton **poroszkáló** kocsit
(dosl. *prepoznao je na putu **kaskajuću** kočiju)
- ...rozpoznał **chyżo** zbliżający się powóz.
(dosl. *prepoznao je **hitro približavajuću se** kočiju)

Ne postoji jedinstveni glagol *kaskati* u poljskom, već se ono izražava sintagmom *jechać truchtem* (**ići kasom*), stoga se rečenica mogla prevesti izražavanjem kaskanja:

- ...rozpoznał **jadący truchtem** powóz.
(dosl. *prepoznao je **ideću kasom** kočiju)

1.1.11. Mađarski participij se često upotrijebljava kako bi izrazio vremenske odnose,

posebice sa participima *vmit megelőző* (nešto *prethodeći*) i *vmit követő* (nešto *sljedeći*), te u oba slučaja dopune participa dobivaju nastavak za akuzativ (-t).

Vremenski odnosi se na poljski prevode priložnim oznakama vremena:

- ...*a vadászat napját követő éjszakán...*
(*dosl. * lova dan +(Akz.) sljedeća noć+(supresiv)*
odnosno; *u noći koja je sljedila dan lova*)
- ...*to była noc po dniu polowania...*
(*dosl. to je bila noć poslije dana lova*)

U jednom specifičnom primjeru je isti mađarski particip *követő*, korišten i u prethodnoj rečenici, preveden prilogom *po* (*nakon, poslije*) kojemu se dodao još jedan prilog *nazajutrz* (*knjiž. sljedećeg dana*).

- ...*a vadászatot követő napon...*
(*dosl. lov+(Akz.) sljedeći dan+(supresiv)*
odnosno; *na dan koji je sljedio lov*)
- ...*nazajutrz po polowaniu...*
(*sljedećeg dana nakon lova*)

1.1.12. U sljedećem primjeru je mađarski particip preveden imenicama jer se u poljskom jeziku izraz *wybuch wojny* (*izbijanje rata*) koristi u sintagmi:

- ...*a háborút megelőző napon ...*
(*na dan prethodeći ratu*)
- ...*w przeddzień wybuchu wojny...*
(*u predvečerje izbijanja rata*)

1.1.13. Zabilježen je jedan slučaj gdje je mađarski particip s dopunama preveden s prijedložnim izrazom *z*:

- ...*hajporos fejdíszeket viselő régi francia hölgyek...*
(*dosl. * napudrane (za glavu)ukrase +(Akz.) noseće stare francuske dame*)
- ... *stare francuskie damy z wypudrowanymi ozdobami głowach...*

(stare francuske dame s napudranim ukrasima za glavu)

1.1.14. Mađarski particip prezenta aktivni često se prevodi s imenicama:

Postoje prijevodi gdje poljske imenice preslikavaju isto značenje mađarskog participa:

▪ ...és várakozó hangulata...(dosl. **iščekivajuća atmosfera*)

▪ ...i aura oczekiwania... (aura *očekivanja*)

▪ ...ebből a gajdoló, rikoltozó, suttogó zűrzavarból...

*(dosl. *iz tog deraćeg, kreštaćeg, šapćućeg kaosa)*

▪ ...nad tym płątawiskiem krzyku, wrzasku i szeptu...

(nad tim zapletom vriska, dreke i šapta)

U oba se poljska prijevoda umjesto participa koriste imenice u ulozi nesročnog atributa. Nesročni atribut se s imenskom riječi uz koju stoji ne slaže u rodu, broju i padežu, već je s njom samo u odnosu pridruživanja (Silić-Pranjkić 2007: 311, 312). Još se naziva i imenički atribut u genitivu (Barić et al. 2005: 556), što je jako slično njegovom poljskom nazivu: *przydawka dopełniaczowa* (dosl. *genitivni atribut*) (Skarżyński 2000: 158, 159).

1.1.15. Kod mađarskih participa koji nemaju imenicu u poljskom koja bi im semantički odgovarala, prijevodu se pristupa na opisan način:

▪ ...kérdi jámbor, tájékozódó hangon a tábornok.

*(dosl. *pita blagonaklonim, orijentirajućim glasom general)*

▪ ...pyta nabożnie generał, głosem pełnym zaciekawienia.

*(dosl. *pita blagonaklono general, glasom punim radoznalosti)*

1.1.16. Mađarski particip je u samo dva primjera ostao nepreveden. Izdvojit ćemo jedan od njih:

▪ ...a földig érő, fehér függönnyel borított ablakon...

*(dosl. *do poda sežućim, bijelim zastorom prekrit prozor)*

▪ ... okno przesłonięte białą firaną...

*(dosl. *prozor zaslonjen bijelim zastorom)*

U poljskom prijevodu nedostaje dio *do poda* **segajući**, a mogao se prevesti upravo poljskim participom prezenta aktivnim:

- *okno przesłonięte białą firaną **sięgającą** do podłogi*
(dosl. *prozor zaslonjen bijelim zastorom **sežućim** do poda)

Iako se mogao prevesti, ne bi bilo velike razlike u kontekstu jer poljski pridjev *przesłonięty* (*zaslonjen, zamaskiran*) podrazumijeva da je zastor prekrivao većinu prozora.

1.2. Leksikalizirani pridjevi

Zbog promjene vrste riječi, pojedini mađarski participi su postali pridjevima, te se na poljski prevode na više načina.

1.2.1. Leksikalizirani mađarski particip može se prevesti pridjevom:

- *S kék szeme, az eleven és **mosolygó**...*
(dosl. *I plavo oko, živahno i **smiješeće**)
- *I jej niebieskie oko, żywe i **uśmiechnięte**...*
(dosl. *I njeno plavo oko, živo i **nasmiješeno**)

1.2.2. U par primjera su participi prevedeni leksikaliziranim pridjevom:

- *A fény **forró** bugyborékolását hallgatta...*
(dosl. *Sjaja **vrijuće** žuborenje slušao je)
- *Sluchal **gorącego** bulgotania blasku...*
(dosl. *Slušao je **goruće** žuborenje sjaja)

2. IMENSKI DIO PREDIKATA

2.1. Particip prezenta aktivni

Particip prezenta aktivni u funkciji imenskog dijela predikata obično se javlja izražavanjem modaliteta, koji je ostvaren pomoću nastavka *–ható/ –hető*. Na poljski se može prevesti priložnom konstrukcijom:

- *...ami ebből a házasságtörésből és gyilkossági kísérletből adatszerűen **bizonyítható**...*

- ...co w oparciu o dane **jest możliwe do udowodnienia** z tej zdrady małżeńskiej i próby zabójstwa..

(dosl. * na temelju podataka **je moguće do utvrđivanja**)

Kada poljski prilog *jest możliwe (moguće je)* uz sebe veže prijedlog *do* i imenicu, izražava mogućnost odvijanja radnje izrečene imenicom, u ovom slučaju: na temelju podataka *moguće je utvrditi*.

Drugi način kojim se preveo mađarski particip je infinitiv glagola *znać* (znati, poznavati). Poljski infinitiv u određenim konstrukcijama izražava modalnost¹⁸:

- ...hangjában a gúnynak egyetlen mellékhangja sem **érezhető**.
- ... a w jego głosie **nie znać** bodaj niklego odcienienia ironii.

(dosl. *a u njegovom glasu **ne poznati** skoro nikakvu nijansu ironije.)

2.2. Poimeničeni particip

U slučaju kada se mađarski particip prezenta aktivni poimeniči, u poljskom prijevodu se dodaje pokazna zamjenica kako bi postojala imenska riječ na koju će se nadovezati zavisnosložena rečenica koja semantički odgovara mađarskom participu:

- *Te voltál Chopin rokona, te voltál a **rejtőző**, a gögös.*

(dosl. *ti si bio **skrivaјуći se**)

- *Ty byleś spokrewniony z Chopinem, byleś **tym, który coś ukrywa**, byleś butny.*

(dosl. * ti si bio **taj, koji nešto skriva**)

2.3. Leksikalizirani pridjev

Mađarski particip rijetko će se pojaviti u imenskom predikatu, no tu ulogu mogu preuzeti njegovi leksikalizirani oblici koji su postali pridjevima. Na poljski jezik se mogu prevesti pridjevima:

- ...barátságunk, mindez oly [...] tiszta, **átlátszó**...

(dosl* ...naše prijateljstvo, sve je to tako otvoreno, čisto, **previdjeće**).

- ...nasza przyjaźń, wszystko to jest czyste, [...] **przejrzyste**...

(dosl* ...naše prijateljstvo, sve je to tako otvoreno, čisto, **prozirno**)

¹⁸ Rečenica *Gdzie słyhać muzykę klasyczną?* (dosl. *Gdje slušati glazbu klasičnu?) na hrvatski bi se mogla prevesti modalnim glagolom *moći*, dakle: *Gdje se može slušati klasična glazba?*

- *A tény a döntő, ha nem is perdöntő.*
- *Fakt jest rozstrzygający, nawet jeśli niczego nie rozstrzyga.*

(dosl. *Činjenica je **presudna**, čak i ako **ništa ne presuđuje**.)

Pošto poljski jezik nema pridjev koji bi odgovarao mađarskom pridjevu *perdöntő* (*zakonski presuđujući*), prijevodu se pristupa opisno.

3. IMENSKA UPOTREBA

3.1. Poimeničeni particip

Particip prezenta aktivnog se rijetko pojavljuje u rečenici kao imenska riječ. U ovom primjeru je dobio nastavak za akuzativ (-t) jer u rečenici stoji kao objekt glagolu *megbeszél* (*raspraviti koga? što?*):

- *...mintha a legfontosabbat, a fészélyezőt már megbeszéltek volna...*
(dosl. *kao da su najvažnije, **mučće**¹⁹ već raspravili)
- *...jakby to, co najważniejsze, krępujące już sobie powiedzieli...*
(dosl. *kao da su **to**, što je najvažnije, **neugodno** već jedan drugome rekli...)

U poljskom prijevodu se ubacuje pokazna zamjenica *to* koja vrši ulogu objekta, a poljski pridjev (leksikalizirani particip prezenta aktivni) prati je u funkciji atributa.

3.2. Leksikalizirana imenica

Mađarski particip u leksikaliziranim imenicama prevodi se na poljski također imenicama, a može označavati ljude poput *odgajateljice* (polj. *guwernantka*):

glagol *nevel* (odgajati) → particip *nevelő* (koji odgaja) → imenica *nevelő* (odgajateljica)

U pojedinim slučajevima su se u oba jezika participi leksikalizirali u imenice, što ćemo pokazati na primjeru riječi *upravitelj*:

- *...az intéző irodájában...* (dosl. *u **upravljajući** uredu)
- *...w biurze rządcy...* (dosl. *u uredu **upravljajućega**)

¹⁹ Particip *fészélyező* je nastao od glagola *fészélyez*; izazivati nelagodu, a pošto hrvatski jezik nema glagol koji bi odgovarao prijevodu, koristit ćemo particip *mučće* koji je upotrijebila prevoditeljica.

Leksikalizirale su se i imenice koje označuju prostorije u kući poput *ebédlő* (*jadalnia* polj. *blagovaonica*), ali i složenice poput *vadászébdlő* (*myśliwska jadalnia* polj. *lovačka blagovaonica*).

4. PRILOŽNA ULOGA

Mađarski particip prezenta aktivni ima mogućnost stajati u funkciji priloga, što je u knjizi zabilježeno 17 puta. U svakom primjeru particip je dobio nastavak –an/en.

4.1. Particip se najjednostavnije može prevesti upravo prilogom. U tom se slučaju sintaksa rečenice ne mijenja:

- *Megvetően mosolyogsz?*

(*Prezirujuće se smješkaš?*)

- *Uśmiechasz się pogardliwie?*

(*Smješkaš se prezirno?*)

4.2. Najčešće prijevodno rješenje za mađarski particip je posebna vrsta priloga koja se naziva i *przysłówek odimiesłowy* (polj. *odparticipski prilog*):

- *–A vadászatról beszéltél – mondja **kitérően** a vendég.*

(*Govorio si o lovu – kaže **izbjegavajuće** gost*)

- *–Mówiłeś o polowaniu – **wymijająco** odpowiada gość.*

(*Govorio si o lovu – **izbjegavajuće** odgovara gost*)

4.3. Kod nekih primjera se za prijevod koristio glagolski prilog sadašnji:

- *[...] és mosolygott, **rövidlátóan**.*

(*[...] i nasmješila se **kratkovidno***)

- *[...] i uśmiechnęła się, **mrużąc oczy jak krótkowidz**.*

(*[...] i nasmiješila se, **žmirkajući očima kao *kratkovidac***)

U prijevodu je sadržaj mađarskog participa pohranjen u imenici *krótkowidz* koja označuje osobu koja je kratkovidna, te je dodan glagolski prilog sadašnji kao opis samom činu.

4.4. U jednom slučaju pojavio se pridjev kao prijevodno rješenje participia:

- *Termeken át vezették, ahol minden kínosan és **fenyegetően** a helyén volt.*
(Kroz dvorane su ga vodili, gdje je sve mučno i **prijeteći** na svome mjestu bilo)
- *Prowadzono go przez sale, gdzie wszystko w sposób przykry i **groźny** znajdowało się na właściwym miejscu.*
(Vođen je kroz dvorane gdje se sve na mučan i **grozan** način nalazilo se na vlastitom mjestu)

Dok u mađarskoj rečenici proučavani particip *fenyegetően* (*prijeteći*) stoji kao prilog glagolu *biti*, u poljskoj rečenici je on preveden pridjevom koji se odnosi na imenicu *način* (na **grozan** način).

Rečenica se mogla prevesti sa priložima, ali bi bilo manje jasno što autor želi reći:

- *Prowadzono go przez sale, gdzie wszystko było przykro i **strasznie** na swoim miejscu.*
(Vođen je kroz dvorane gdje se sve bilo mučno i **grozno** na svome mjestu)

8.4. Prijevodna rješenja s mađarskog na hrvatski jezik

Prikazat ćemo detaljnu analizu prevođenja participia prezenta aktivnog iz korpusa mađarskog romana *Kad svijete dogore*. Zbog prirodne „opisne” uloge spomenutog participia, većina primjera će biti upravo u funkciji atributa:

1. ATRIBUT

1.1. Particip prezenta aktivni

1.1.1. Kao prijevodna rješenja participia prezenta aktivnog u službi kvalitativnog atributa, javljaju se opisni pridjevi:

- *...mikor a szunnyadók felriadnak nehéz és **gyötrő** álmaikból... (dosl. ***mučeći** snovi)*
- *...kada se spavači bude iz teških i **mučnih** snova...*
- *... **aggódó** pillantással követi az inas mozdulatait... (dosl. ***brinući** pogled)*
- *... **briznim** pogledom prati pokrete lakaja...*

1.1.2. Također se mogu pojaviti i odglagolski pridjevi:

- ... *az öreg emberek **faló-rágó** elmélyedésével...* (dosl. ***žderajuća-žvačuća** zaokupljenost)
- ...*s **proždrljivom** usredotočenošću starih ljudi...*

U hrvatskom prijevodu je izostavljena druga sastavnica polusloženice (*rágó* odnosno *žvačući*) jer nije pronađen pridjev u hrvatskom koji bi mu odgovarao. Osim toga, sam pridjev *proždrljiv* dovoljno vjerno prenosi značenje mađarske rečenice.

Sljedeći mađarski particip izražava modalitet, odnosno nešto što *se može opipati*, te mu savršeno odgovara hrvatski pridjev *opipljiv*:

- *Minden emberi kapcsolat alján van valamilyen **tapintható** anyag...*
- *U dubini svih ljudskih veza je neka **opipljiva** tvar...*

1.1.3. Jedna od najčešćih konstrukcija koje se koriste za prijevod mađarskog participa su zavisnosložene rečenice s relativnom zamjenicom „koji“, odnosno lični glagolski oblik kao predikat zavisne rečenice.

Zabilježeni su pojedini participi od intranzitivnih glagola:

- ...*évenként csak egyszer **virágzó** növényt.* (dosl. **jednom godišnje **cvjetajući** cvijet*)
- ...*biljku **koja cvjeta** samo jednom godišnje.*
- ...*előderengő emberi arcok.* (dosl. **nazirajuća ljudska lica*)
- ...*ljudska lica **koja se naziru**...*

1.1.4. U nekim slučajevima particip prezenta aktivni na sebe veže dopune, što je tipično za glagole od kojih su nastali, a one se također najčešće prevode sa zavisnosloženim rečenicama.

- ...*a halál felé **botorkáló** aggastyánok.* (dosl. **prema smrti **teturajući** starci*)
- ...*staraca **koji teturaju** prema smrti.*

Mađarski particip može na sebe vezati dopunu u akuzativu:

- *Most, a hajnalt **megelőző** félóra...*

(*dosl. * Sada, zora+(Akz.) **prethodeći** pola sata...*)

- *Sada u ovih pola sata **koji prethode** zori...*

U mađarskoj rečenici riječ *zora (hajnal)* na sebi ima nastavak za akuzativ (-t) jer mađarski glagol *prethoditi (megelőz)* zahtijeva rekciju u akuzativu, što preuzima i particip. U prijevodu je glagol *prethoditi* iskorišten kao predikat zavisnosložene rečenice.

Particip na sebe može vezati dopunu u elativu:

- *...s hallgatták a kastélyból **szivárgó** zenét.*

(*dosl. *slušali su dvorac+(elativ) **dopirajuća** glazbu*)

- *...i slušali glazbu **koja je iz njega [dvorca] dopirala.***

Na hrvatski jezik se particip preveo sa zavisnosloženom rečenicom i pripadajućom prijedložnom konstrukcijom koja odgovara elativu: iz+ Gen.

1.1.5. S obzirom na to da particip čuva snažna glagolska obilježja, na hrvatski se ponekad prevodi upravo glagolom koji sadržava isto semantičko značenje mađarskog participa:

- *...s a messzeségben a kis város **hunyorgó** fényei. (dosl. **trepčuća** svijetla)*

- *...u daljini **trepču** svjetla maloga grada.*

- – *Király – mondta szigorúan, **rendreutasító** hangon az apa.*

(*dosl. *– Kralja– rekao je strogo, **prekoravajućim** glasom otac*)

- – *Kralja – **ukorio ga je** strogim glasom otac...*

U prijevodu je izostavljen predikat *modta (rekao je)*, a glagol novog predikata preuzet je iz sadržaja participa. Prilog *szigorúan* pretvoren je u atribut imenice *glas*, te sada čini dio priložne oznake.

1.1.6. Atributnu funkciju mađarskog participa prezenta aktivnog može izraziti i hrvatski glagolski prilog sadašnji:

- *A tábornok rövidlátó pillantással, **hunyorgó** nézéssel pillant körül...*

(*dosl. * General kratkovidnim pogledom, **žmirkajućim** gledanjem gleda naokolo..*)

- *General, **žmirkajući**, kratkovidno gleda naokolo...*

Iako je isti particip *hunyorgó* u prijašnjoj rečenici preveden s glagolom, u ovoj rečenici takav pristup ne bi odgovarao (*pogled *žmirka*).

U sljedećem primjeru imenica *glas* je u prijevodu ispuštena, te se kao rezultat toga naglašava sama radnja glagolskog priloga:

- ...mondja **mentegetődző** hangon. (dosl. *kaže **opravdavajućim** glasom)
- ...kaže **opravdavajući** se.

1.1.7. Particip prezenta aktivni može se prevesti i njegovom najbližijom formom u hrvatskom – glagolskim prilogom sadašnjim u popridjevljenoj upotrebi:

- ...kiemelte az ágyból a **haldokló** gyermeket...
- ...izvadila iz kreveta **umiruće** dijete...

- **lobogó** gyertyákkal megvilágított hosszú asztal közepén...
- U sredini dugog stola [...] osvjetljenog **plamtećim** svijećama...

Ovi primjeri pokazuju atributnu funkciju hrvatskog participia prezenta aktivnog koja je u prošlosti bila puno češća. Danas je to glagolski prilog sadašnji.

Osim navedenih primjera, mogu se pojaviti i prijevodi karakteristični izričito za poetski jezik:

- Csak a székesegyház vált elő nyugodtan ebből a **gajdoló, rikoltozó, suttogó** zűrzavarból
- Samo je katedrala stršila mirno iz te **kričeće, šapćuće** zbrke...

- S az **önemésztő** szenvedély sem tudja...
- Ni **samoizgarajuća** strast ne umije...

1.1.8. Mađarski particip se ponekad prevodi priložnom oznakom načina:

- De mind a ketten féltékeny és ugyanakkor **örvendező** meglepetéssel érezték, hogy... (dosl. ***radujuće** se iznenađenje)
- Ali obojica su osjećala ljubomorno i istodobno **radosno** začuđeno da...

1.1.9. Dosta česta je priložna oznaka vremena:

- ...a rózsaszín felhőket az **alkonyodó** égen... (dosl. ***smrkavajuće** nebo)
- ...i ružičaste oblake ponad nje **pri zalazu sunca**.

Glagol *alkonyodik* se nije mogao prevesti doslovno, stoga je prevoditeljica upotrijebila opisnu konstrukciju.

Kod prevođenja je nađeno čak 7 priložnih oznaka vremena, što se s jedne strane može pripisati autorovom odabiru vokabulara jer dosta često koristi participe *vmit megelőző* (nečemu prethodeći) i *vmit követő* (nečemu slijedeći); *a vadászatot követő napon* (dan **nakon** lova).

1.1.10. U nekim slučajevima se particip prezenta aktivni prevodi s prijedložnim konstrukcijama:

- ...*ahol útutazó* karavánok aludtak meg... (dosl. ***preputujuće** karavane)
- ...*gdje su prespavale karavane u prolazu*...

- ...*a földig érő, fehér függönnyel borított ablakon át a sötét tájat nézik*. (dosl. ***do** poda **sežući**, bijeli zastor)

- ...*gledaju u taman krajolik kroz prozor prekriven bijelim do* poda **dugim** zastorom.

Ispred mađarskog participa stoji njegova dopuna; imenica *föld* (*pod*) koja je dobila nastavak u terminativu (-ig). Da se izbjegne doslovan prijevod **do poda sežući* koji zvuči nespretno na hrvatskom, prevoditeljica je uzela opisan pristup: *do* poda dug. Sličan pristup primjenjuje i na sljedećem primjeru:

- ...*élőlények, melyek iparkodnak segíteni a fajtához tartozó* bajba jutott nyomorultakon... (dosl. ***k** svojoj vrsti **pripadajući** slabiji)
- ...*živih bića [...] koja se trude pomoći slabijima iz svoje vrste*...

U ovom primjeru je dopuna mađarskog participa ostala označenom, odnosno imenica *fajta* (*vrsta*) je dobila nastavak alativa (-hoz; k +D). U hrvatskom prijevodu nije korištena relativna rečenica kako se ne bi ponavljala riječ „koji“:

- ...*živih bića [...] koja se trude pomoći slabijima koji pripadaju svojoj vrsti*...

1.1.11. Mađarski particip u funkciji atributa može biti preveden i imenicama koje su najbliže njegovu semantičkom značenju. Od konkretnih imenica ćemo navesti:

- ...s a poharat az ürmössel, **üdvözlő** mozdulattal, a magasba emelte...

(dosl. ***pozdravljajućom** gestom)

- ...i čašu s vermutom gestom **pozdrava** digao je uvis...

Participi koji čine složenice rijetko se prevode u pridjevskom obliku, stoga je imenica dobro rješenje:

- ...a fegyvereket és a **lőszertartó** táskákat... (dosl. *...oružje i **streljivodržće** torbe)

- ...oružje i **streljivo**...

U originalnom tekstu se spominju torbe koje sadrže streljivo u sebi, dok je u prijevodu navedeno samo *streljivo*.

1.1.12. Osim konkretnih imenica, particip se može prevesti i apstraktnima.

- ...fejét tenyerébe hajtja, tehetetlen és **belenyugvó** mozdulattal...

(dosl. ***nemoćnim** i **pomirujućim se** pokretom)

- ...glavu spustio u dlanove nemoćnim pokretom **pomirenja**...

U hrvatskom prijevodu se particip iz originalnog teksta preveo imenicom (*pomirenje*) koja stoji u ulozi nesročnog atributa.

U sljedećoj rečenici je particip *vágyódó* (*žudeći*) preveden konstrukcijom *ispunjena žudnjom* gdje je semantičko značenje glagola izraženo imenicom *žudnja*:

- ...hangjában a **vágyódó** szomjas nyeldeklése is érzett.

(dosl. *u njegovom glasu **žudeće** žedi gutanje se osjetilo.)

- ...gutao je to istodobno žedna grla i glasa **ispunjena žudnjom**.

1.1.13. Zabilježen je jedan primjer u kojem je particip preveden frazemom:

- *Sárgák és csontosak, mint a csontházakban a **zörgő** alakok.*

(dosl. **kao u kosturnici **zveketajući** oblici*)

- *Žuti su i koščati **kao da su izašli iz groba**.*

Onomatopejski glagol *zörög* (glagol koji izražava ponavljajući tupi zvuk nastao od udaranja predmeta, njihovog sudaranja ili trenja (MÉSz)) najbliže se može prevesti glagolima *zveckati* ili *čegrtati*, koji u hrvatskom jeziku nemaju mračnu konotaciju, te je stoga kao prijevodno rješenje odabran frazem.

1.1.14. Pojedini mađarski participi ostali su neprevedeni, odnosno ispušteni su u prijevodu:

- ...*s csaknem kiáltja a távolban **ülő** házigazda felé:* (dosl. *u daljini **sjedećem** domaćinu)
- ...*i skoro poviče prema udaljenom domaćinu:*

Iako se rečenica mogla prevesti zavisnosloženom: *i skoro poviče prema domaćinu u daljini **koji je sjedio***, naglasak bi pao na sam čin sjedenja, a ne na daljinu.

- ...*megismerte az úton **poroszkáló** kocsit...* (dosl. *na putu **kaskajuća** kočija)
- ...*ugledale su kočiju na putu.*

Ispuštanjem mađarskog participa u prijevodu, izgubila se personifikacija kočije. Moglo se prevesti sa: *ugledale su kočiju **koja kaska** po putu.*

1.1.15. U nekim slučajevima se mađarski particip izostavlja jer se na hrvatski jezik može prevesti genitivom:

- *hajporos fejdíszeket **viselő** régi francia hölgyek*
(dosl. *napudrane (za glavu)ukrase +(Akz.) **noseće** stare francuske dame)
- *na stare francuske dame napudrane kose s ukrasima*

U hrvatskoj rečenici stoji atributna sintagma *dame napudrane kose*.

- ... *az egyféle vércsoporthoz **tartozó** emberek...*
(dosl. * istoj krvnoj grupi **pripadajući** ljudi)
- ...*ljudi iste krvne grupe...*

Mađarski particip *pripadajući* nije preveden jer se posvojnost izrazila genitivom.

1.2. Mnogi participi prezenta aktivnog promijenili su vrstu riječi i postali leksikaliziranim pridjevima.

1.2.1. Primjeri u kojima se na hrvatski prevodi također pridjevima su:

- ...minden elhalványodik e kérdés **világító** ereje előtt... (dosl. *osvjetljavajuća snaga)
- ...sve izbljedi pred **svjetlosnom** snagom toga pitanja...
- ... hosszú, **fárasztó** díszszemlék után... (dosl. *umarajuće vježbe)
- ...nakon dugih, **zamornih** vježbi.

1.2.2. Leksikalizirani pridjev se rijetko prevodi imenicom:

- ...mondja **emlékező** hangon... (dosl. *kaže **prisjećajucim** glasom)
- ...kaže glasom **prisjećanja**...

2. IMENSKI DIO PREDIKATA

2.1. Particip prezenta aktivni

Particip prezenta aktivni može se pojaviti s pasivnim značenjem kao imenski dio predikata. Tada sadrži nastavak *–ható/ –hető* koji izražava modalitet. Na hrvatski se prevodi relativnom rečenicom s modalnim glagolom *moći* i njegovom dopunom u glagolu koji semantički odgovara mađarskom participu:

- ...ami ebből a házasságtörésből és gyilkossági kísérletből adatszerűen **bizonyítható**...
- ...što **bi se** činjenično **moglo dokazati** od toga brakolomstva i pokušaja ubojstva...
- *Udvariasan kérdezi ezt, hangjában a gúnynak egyetlen mellékhanga sem **érezhető**.*
- *Pita to uljudno, u glasu **se ne može čuti** ni trunka ironije.*

U prijevodu je umjesto glagola *érez* (osjećati) upotrijebljen glagol *čuti*, što ne čini preveliku kontekstualnu razliku:

- *Pita to uljudno, u glasu **se ne može osjetiti** ni trunka ironije.*

2.2. Poimeničeni particip

Ponekad se particip prezenta aktivnog u rečenici ponaša kao imenica, bez promjene vrste riječi:

- *Te voltál Chopin rokona, te voltál a **rejtőző**, a gőgös.*

(dosl. * *Ti si bio Chopinov rođak, ti si bio skrivajući se, ponosan.*)

- *Ti si bio Chopinov rođak, ti si bio taj koji se skriva, ti si bio taj koji je ponosan.*

U hrvatskom prijevodu se upotrijebila pokazna zamjenica *taj* i odnosna rečenica.

2.3. Leksikalizirani pridjev

Mnogi su participi promijenili vrstu riječi i postali pridjevima, a ovdje navodimo neke od njih koji su se pojavili u službi imenskog predikata. Na hrvatski jezik su također prevedeni pridjevima:

- *...mindez oly nyitott, tiszta, átlátszó...* (dosl. *previdjeće)
- *...sve je to tako otvoreno, čisto, prozirno...*
- *A tény a döntő, ha nem is perdöntő.* (dosl. *Činjenica je odlučujuća)
Činjenica je **važna** iako ne i **presudna**.

3. IMENSKA UPOTREBA

3.1. Poimeničeni particip

Ponekad se particip prezenta aktivnog u rečenici ponaša kao imenica, bez promjene vrste riječi:

- *...mintha a legfontosabbat, a fészélyezőt már megbeszéltek volna...*
(dosl. *kao da su najvažnije, **mučće**²⁰ već raspravili)
- *...kao da su ono najvažnije, ono što ih muči, već raspravili...*

Mađarski particip je na sebe primio nastavak za akuzativ jer u rečenici stoji kao objekt. U hrvatskom prijevodu je dodana pokazna zamjenica *ono* na koju je nadovezana odnosna rečenica.

3.2. Leksikalizirana imenica

²⁰ Particip *fészélyező* je nastao od glagola *fészélyez*; izazivati nelagodu, a pošto hrvatski jezik nema glagol koji bi odgovarao prijevodu, koristit ćemo particip *mučće*.

U mađarskom jeziku je odavno počela leksikalizacija participa prezenta aktivnog, stoga se može naći u mnogim imenicama koje označuju ljude (*tanuló*- učenik) i prostorije u kući poput *ebédlő* (blagovaona).

4. PRILOŽNA FUNKCIJA

Mađarski particip se pojavio u funkciji priloga 17 puta, no samo u jednom obliku: dobivanjem nastavka –an/en.

4.1. Navedeni oblici pretežito su prevedeni prilozima, zbog čega se u prijevodu ne mijenja struktura rečenice:

- Férfje ilyenkor lehajolt a nyeregből, s **kérdően** nézett a könnyes szemekbe.
- ... a muž bi se tada nagnuo u sedlu i **upitno** gledao u njezine suzne oči.

4.2. Priložna funkcija mađarskog participa može se prevesti i glagolskim prilogom sadašnjim:

- Lehet, hogy a szó erős – mondja a tábornok, és **helyeslően** int. (***odobravajuće** kimne)
- Moguće je da je riječ jaka – kaže general i kimne **odobravajući**.

4.3. Za prijevod može poslužiti i glagolska imenica jer sadrži snažne odlike glagola od kojeg je stvorena, te se ne mijenja struktura rečenice:

- S mikor a másik **elutasítóan** int: – Ahogy tetszik. (***odbijajuće** odmahne)
- I kada gost **odbijanjem** odmahne: – Kako želiš [...]

Navedena rečenica se mogla prevesti prilogom, ali bi bila manje u duhu hrvatskog jezika:

- I kada gost **odbijajuće** odmahne: – Kako želiš [...]

4.4. U jednom slučaju zabilježen je prijevod pridjevom:

- Mi persze nyugatiak vagyunk – mondja más hangon, kissé **értekezően**.
(Mi smo naravno, zapadnjaci – govori drukčijim glasom, pomalo **poučno**)

- Mi smo, naravno, Zapadnjaci – govori drukčijim glasom, pomalo **poučnim**.

Dok u originalnom tekstu riječ *poučno* stoji kao prilog samom činu govorenja, u hrvatskom prijevodu se pridjev *poučan* referira na imenicu *glas*.

9. Zaključak

Prema prvoj hipotezi, poljski i mađarski PPA međusobno se prevode kao ekvivalenti. Pretpostavili smo visoku podudarnost do 80%, no rezultati istraživanja su isпали drugačiji. Kod prevođenja mađarske knjige *Kad svijeće dogore* particip prezenta aktivni preveden je njegovim poljskim ekvivalentom u 38,2% slučajeva, dok je u prijevodu poljske knjige *Posljednja želja* na mađarski jezik upotrijebljeno više PPA (54,3%). Trebalo je uzeti u obzir da je PPA kroz povijest prolazio mnoge promjene i drugačije se leksikalizirao u slavenskim, nego u ugrofinskim jezicima. Dok je mađarski jezik bogat poimeničnim participima, u poljskome se dogodila snažna adjektivizacija. Zbog toga nije neobično da je u poljskom prijevodu nađeno više pridjeva kao prijevodnih rješenja (22,22%), a u mađarskome je taj postotak nizak (9%). Još jedan razlog zašto je teže izravno prevoditi participom s mađarskog na poljski je taj što mađarski jezik sadrži „kompleksnije“ participe poput *rendreutasító* (*na-red-pozivajući*) i *titokszegő* (**onaj koji otkriva tuđe tajne*) koji se na poljski mogu prevesti samo opisno, odnosno zavisnosloženim rečenicama. Također, priložna funkcija mađarskog participa rezultirala je većim brojem priloga kao prijevodnih rješenja. Treće mjesto kod poljskog prijevoda zauzimaju imenice (12,5%), a kod mađarskog glagoli (11,76%). Ova pojava se može pripisati i samom vokabularu kojeg su autori koristili u knjigama, no treba napomenuti da su prijevodna rješenja prvenstveno odluka prevoditelja. Mađarski pisac unosi poetske elemente poput metafore i apstraktnih pojmova (*fontoskodó szenvedélyességel ~ z dodającą sobie wagi namiętnością*) koje se na poljski prevode imenicama ili konstrukcijama koje opisuju sam particip, a od glagolske kategorije ima samo ponešto glagolskih priloga sadašnjih (4,16%). Drugačija situacija je kod prijevoda na mađarski jezik gdje glagoli kao prijevodno rješenje drže visoko treće mjesto (11,76%), što je i razumljivo jer poljski autor često i detaljno opisuje borbene akcije, te glagole kretanja obično piše u participima.

Važno je napomenuti da bi u prijevodu poljske knjige na mađarski jezik postotak PPA bio veći od 54,3% kada ne bi bilo dugih atributnih skupova zbog kojih se mijenja raspored cijele rečenice (v. str. 33., primjer 1.1.6.), što nam pokazuje da mađarski jezik puno lakše tvori PPA. S druge strane, u poljskoj knjizi je nađeno duplo više PPA, zbog čega zaključujemo da je on u poljskom književnom jeziku učestaliji.

Za prijevode oba književna djela na hrvatski, kao najčešće prijevodno rješenje pretpostavili smo zavisnosložene rečenice s relativnom zamjenicom „koji“, u postotku do 60%. U prijevodu mađarskog teksta nađeno je 17,42% takvih primjera, dok u prijevodu s poljskog taj postotak iznosi visokih 54,42%, što je blizu našoj procjeni. Mađarski tekst pisan je pretežito poetskim jezikom i mnogo je PPA prevedeno imenicama (15,15%), te stoje u ulozi nesročnog atributa (*várakozó hangulat* ~ *raspoloženje iščekivanja*). Poljski tekst sadrži više akcije, opisivanja borbi i participa nastalih od glagola kretanja, zbog čega je bolje prevoditi zavisnosloženim rečenicama, nego imenicama (5,12%). U prijevodu mađarskog teksta najčešće su prijevodno rješenje pridjevi (19,69%), a čak četvrtina njih sastoji se od glagolskih pridjeva trpnih. Slični postotak pridjeva (17,21%) prati i prijevod poljskog teksta, te isto tako ima četvrtinu glagolskih pridjeva. Popridjevljeni glagolski prilozi sadašnji u oba prijevoda imaju jako mali broj; 9% u prijevodu s mađarskog i 5,1% s poljskog. Ostala prijevodna rješenja podjednako su podijeljena. Može se zaključiti da autorov stil pisanja i sadržaj teksta utječu na odabir prijevodnog rješenja, ali sam prevoditelj je taj koji ga u konačnici odabire.

U današnje vrijeme se u hrvatskom jeziku sve češće pojavljuje glagolski prilog sadašnji u pridjevnoj uporabi, ponajviše u tekstovima javne komunikacije, ali i kod prevođenja termina s drugih jezika. Iako je ta pridjevna uloga počela slabjeti još u 20. stoljeću, sada dolazi do promjena. Možemo samo zamišljati kako bi danas izgledao hrvatski PPA da se razvijao u istom smjeru kao i njegov poljski ekvivalent. U poljskoj knjizi analiziranoj u ovom radu, PPA se pojavio skoro dva puta po stranici, stoga možemo pretpostaviti da hrvatski kao slavenski jezik IMA potrebu i mogućnost za razvojem vlastitog participa prezenta aktivnog. Mali uvid u ovu hipotezu može se iščitati iz sljedećih primjera: *z jej martwiejących palców* ~ *iz njezinih umirućih prstiju*; *bátorító hangon* ~ *ohrabrujućim glasom*; *obezwładniającej grozy* ~ *poražavajućeg užasa*; *rzucil się na nadbiegających* ~ *bacio se na nadolazeće*. U budućnosti bi se mogla povećati učestalost ovakvih participa, te sa sigurnošću možemo reći da će zadavati probleme lingvistima koji će ne samo argumentirati valjanost njihove upotrebe, nego i kontemplirati njihovo nazivlje.

Sažetak

Ovim se radom istražuje prevođenje participia prezenta aktivnog (PPA) s poljskog i mađarskog jezika. Analiziraju se prijevodi na tri jezika: poljski, mađarski i hrvatski. U prvom dijelu se promatra smještanje participia u kategorije u navedenim jezicima. Zatim se prikazuju razvoji PPA od najranijih zapisa u povijesti, pa sve do njihovih današnjih oblika. U drugom dijelu rada analiziramo prijevode dvaju knjiga; *Posljednja želja* poljskog autora Andrzeja Sapkowskog i *Kad svijeće dogore* mađarskog autora Sándora Márai. Analiza na mnogim primjerima pokazuje koliko su slični poljski i mađarski PPA. S druge strane, jasno su vidljive i njihove razlike. Kod prevođenja oba PPA na hrvatski jezik, prijevodna rješenja su iznimno raznolika.

Ključne riječi: participi, poljski, mađarski, hrvatski, prijevodna rješenja

Abstract

The aim of this thesis is to analyse the translation of present active participle (PPA) from polish and hungarian language. Translations to three languages are being analysed: polish, hungarian and croatian. The first part looks into categorization of participles in the mentioned languages. Thereafter, the development of PPAs are shown from their earliest records in history to their present forms. In the second part of the research the translations of two books are being analysed: *The Last Wish* by Andrzej Sapkowski and *Embers* by Sándor Márai. The analysis shows on many examples just how similar polish and hungarian PPAs are. On the other hand, their differences are clearly visible too. When it comes to translation of both PPAs to croatian language, the translation solutions are exceptionally various.

Key words: participles, polish, hungarian, croatian, translation solutions

Literatura

- Abaffy, E. 2005. *Hangtörténet* U: Kiss, J., Puszta, F. (ur.): *Magyar nyelvtörténet*. Budapest: Osiris Kiadó. str. 106.–128., 301.–351., 569.–609.
- Bąk, P. 2007. *Gramatyka języka polskiego: zarys popularny*. Warszawa: Wiedza Powszechna, izd. 13.
- Barić, E. et al. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga, izd.4.
- Bartula, Cz. 1997. *Podstawowe wiadomości z gramatyki staro-cerkiewno-słowiańskiej na tle porównawczym*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, izd.3.
- Belić, A. 1958. *O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku I*. Beograd: Nolit, izd. 2.
- Bereczki, G. 2003. *A magyar nyelv finnugor alapjai*. Budapest: Universitas Kiadó, izd.3.
- Blagus Bartolec, G., Matas Ivanković, I. 2012. *Pridjevna upotreba glagolskih priloga sadašnjih u hrvatskome jeziku (od pravila do primjene)*. Međunarodni znanstveni skup Riječki filološki dani. Rijeka. str. 521.–530.
- Burzan, M. 1990. *Glagolski pridjevi u srpskohrvatskom i mađarskom jeziku*. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu.
- Dékány, É. 2014. *A nem véges alárendelés (az igenevek) története*. U: Kiss, K., É (ur.): *Magyar generatív történeti mondattan*. Budapest : Akadémiai Kiadó. str. 117.–234.
- Doroszewski, Witold. 1963. *Podstawy gramatyki polskiej. Część 1*. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, izd.2.
- Drabik, L. et al. 2007. *Słownik języka polskiego PWN*. współpraca Anna Stankiewicz. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, izd.3.
- Timko-Đitko, O., Graljuk S. 2017. „Glagolski pridjevi u ukrajinskom, rusinskom, slovačkom i hrvatskom jeziku“, *Ukrainian studies and the slavic world*, Popović, Ljudmila (ur.). Beograd: Filološki fakultet, Beograd, str. 105.–115.

Falkenhahn, V., Zielke, W. 1964. *Grammatik der polnischen Sprache*. Berlin: Volk und Wissen Volkseigener Verlag.

Gabrić-Bagarić, D. 1995. *O problemima razvoja glagolskoga priloga sadašnjega i prošloga*. Rasprave zavoda za hrvatski jezik, 21, Zagreb, str. 51.–65.

Gadžijeva, S. et al. 2014. *Hrvatski crkvenoslavenski jezik*, priredio Milan Mihaljević. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada: Staroslavenski institut.

Gerstner, K. „Spirantizáció“. U: *Pannon Enciklopédia 1. (online)*. Baza podataka: arcanum <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/magyar-nyelv-es-irodalom-31D6/a-magyar-nyelv-tortenete-34AE/nyelvunk-oskora-gerstner-karoly-34E3/a-massalhangzok-3509/> pristupljeno 16.06.2021.

Gruszczyński, W. et al. 2002. *Słownik gramatyki języka polskiego*. (ur.) Gruszczyński, W., Bralczyk, J. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

GWJP = *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Grzegorzyczkowa, R., Laskowski, R. i H. Wróbel (ur.). 1984. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Ham, S. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

Ham, S. 2006. *Povijesti hrvatskih gramatika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Hrdlička, M., Vidović Bolt, I. 2019. „Zašto poljski i hrvatski "glagolski pridjevi radni" nisu ekvivalentni?“, u: Pintarić, Neda; Čagalj, Ivana; Vidović Bolt, Ivana (ur.) *Komparativnoslavističke lingvokulturalne teme*, Zagreb: Srednja Europa, 2019. str. 121.–129.

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 8. 6. 2021.

Hudeček, I., Mihaljević, M. 2017. *Hrvatska školska gramatika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Jászó, A. 1991. *Az igenevek*. U: *A magyar nyelv történeti nyelvtana. Vol. 1, A korai omagyar kor es előzmenyei*. (ur.) Lorand, B. Budapest: Akadémiai Kiadó. str. 319.–352.

Jászó, A. 1994. *A magyar nyelv könyve*. Budapest: Trezor kiado, izd.2.

Jászó, A. 1998. *Megjegyzések az „igenevek”-hez*. U: Kulturális és Kommunikációs Központ Alapítvány,

[https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjB4tuO2I_xAhXsyIUKHWTtCOAQFjABegQIBRAD&url=http%3A%2F%2Fwww.c3.hu%2F~magyarnyelv%2F98-](https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjB4tuO2I_xAhXsyIUKHWTtCOAQFjABegQIBRAD&url=http%3A%2F%2Fwww.c3.hu%2F~magyarnyelv%2F98-4%2Fajaszoz.pdf&usg=AOvVaw1GjIO9bvp1jtHanRnB24VW)

[4%2Fajaszoz.pdf&usg=AOvVaw1GjIO9bvp1jtHanRnB24VW](https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjB4tuO2I_xAhXsyIUKHWTtCOAQFjABegQIBRAD&url=http%3A%2F%2Fwww.c3.hu%2F~magyarnyelv%2F98-4%2Fajaszoz.pdf&usg=AOvVaw1GjIO9bvp1jtHanRnB24VW) pristupljeno 12.05.2021.

József, M. 1998. „Magyar- finn kontrasztív szófajteni vázlat”, *Hungarologische Beiträge*, Universität Jyväskylä, vol. 11, str. 175.–181,

<https://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1998&id=1368> pristupljeno 12.05.2021.

Kašić, B. 1604./2002. *Osnove ilirskoga jezika u dvije knjige*, prev. Gavrančić Perić S., Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Keszler, B., Lengyel, K. 2002. *Kis magyar grammatika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Kispál, M. 1966. *A vogul igenév mondattana*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Kiss, J. 2005. *Általános kérdések*. U: Kiss, J., Pusztai, F. (ur.): *Magyar nyelvtörténet*. Budapest: Osiris Kiadó. str. 13.–66.

Klemensiewicz, Z. 1980. *Historia języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Klemensiewicz, Z. 1960. *Podstawowe wiadomości z gramatyki języka polskiego*. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, izd. 3.

Klemensiewicz, Z. 1982. *Składnia, stylistyka, pedagogika językowa*. Izbor djela: Kowalska, A. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Kłosińska, K, 20. ožujka 2020. *Dlaczego imiesłów to imiesłów?* „Poradnia Językowa PWN”. Dostupno na: <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Dlaczego-imieslow-to-imieslow;20086.html> pristupljeno 12.05.2021.

Koren, S. 2013. *Popridjevljena konstrukcija glagolskoga priloga sadašnjeg i njezin utjecaj na hrvatsku sintaksu*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. <https://vdocuments.net/popridjevljena-konstrukcija-glagolskoga-radpdf-unutar-poglavlja-sintakse-definiciju.html> pristupljeno 5.06.2021.

Korompay, K. 2005. *Helyesírás-történet*. U: Kiss, J., Pusztai, F. (ur.): *Magyar nyelvtörténet*. Budapest: Osiris Kiadó. str. 282.–300., 579–595., 697.–708.

Lengyel, K. 2000a. *Az igenevek*. U: Borbála, K.(ur.): *Magyar grammatika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. str. 223.–251.

Lengyel, K. 2000b. *Az igenevek helye a szófaji rendszerben*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Márai, S. 2003. *A gyertyák csonkig égnek*. Helikon Kiadó.

Márai, S. 2003. *Kad svijeće dogore*; s mađarskoga prevela Jadranka Damjanov, Zagreb: Fidas.

Márai, S. 2006. *Żar*; preveo Feliks Netz. Warszawa: Wydawnictwo Czytelnik.

Mátai, M. 2005. *Szófajttörténet*. U: Kiss, J., Pusztai, F. (ur.): *Magyar nyelvtörténet*. Budapest: Osiris Kiadó. str. 204.–233., 632.–662.

Matasović, R. 2008. *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.

Máthé-Farkas, Z. 2019. *A permetafora-modell alkalmazása az ószövevényi exegézisben*. Doktorska disertacija. Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem. https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/277247/Mathe_Farkas_I_Zoltan_Disszertacio_titkosított.pdf?sequence=1&isAllowed=y pristupljeno 12.05.2021.

Mihaljević, M. 2002. *Slavenska poredbena gramatika. 1, Uvod i fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.

Mihaljević, M. 2014. *Slavenska poredbena gramatika 2. dio*. Zagreb: Školska knjiga.

MESz = *Magyar etimológiai szótár (online)*.

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/> pristupljeno 2.06.2021.

MMNy = *A mai magyar nyelv*. 1996. Bencédy, J. et al., (ur.) Rácz, E. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, izd. 10.

MMNyR = *A mai magyar nyelv rendszere: leíró nyelvtan. sv. 1 i 2*. 1961. (ur.) Tompa, J. Budapest: Akadémiai Kiadó.

MNyÉSz = *A magyar nyelv értelmező szótára (online)*. A magyar tudományos akadémia nyelvtudományi intézete (ur.). Akadémiai Kiadó.

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/?list=eyJxdWVyeSI6ICJcdTAwZTF0aGFuZ29sIn0> pristupljeno 2.06.2021.

Musić, A. 1934. *Značenje i upotreba participa u srpskohrvatskom jeziku*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

NKJP = Narodowy Korpus Języka Polskiego. <http://nkjp.pl/poliqarp/>

Pete, I. 1998. *A magyar igeragozás típusai*. U: *SZTE egyetemi kiadványok (online)*

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjz3ZDL2I_xAhWExoUKHckJAmcQFjAKegQIBBAD&url=http%3A%2F%2Facta.bibl.u-szeged.hu%2F54260%2F1%2Fmai_magyar_nyelv_003_133-148.pdf&usg=AOvVaw2DCXbuYEtuX_9CASayWbzn pristupljeno 2.6.2021.

Rácz, E., Takács, E. 1987. *Kis magyar nyelvtan*. Budapest: Gondolat, izd.7.

Raguž, D. 1997. *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada.

Rehder, P. 2006./2011. *Uvod u slavenske jezike:(s uvodom u balkanistiku)*, prev. Jurčević, I., Osijek: Filozofski fakultet.

Rospond, Stanisław, 1971. *Gramatyka historyczna języka polskiego*. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

- Saloni, Z., Świdziński, M. 1998. *Składnia współczesnego języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, izd.4.
- Sapkowski, A. 2019. *Az utolsó kívánság*; prevela Szathmáry Kellermann Viktória. Gabo Könyvkiadó és Kereskedo Kft.
- Sapkowski, A. 2011. *Ostatnie życzenie*. Warszawa: SuperNowa.
- Sapkowski, A. 2018. *Posljednja želja*; preveo s poljskog Mladen Martić, Zagreb: Egmont.
- Sárosi, Zs. 2005. *Morfématörténet*. U: Kiss, J., Pusztai, F. (ur.): *Magyar nyelvtörténet*. Budapest: Osiris Kiadó. 129.–170. str.
- Silić, J., Pranjković, I. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb: Školska knjiga, izd.2.
- Simeon, R. 1969a. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva: na 8 jezika: hrvatsko-srpski, latinski, ruski, njemački, engleski, francuski, talijanski, španjolski*. sv.1., A–O. Zagreb: Matica hrvatska.
- Simeon, R. 1969b. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva: na 8 jezika: hrvatsko-srpski, latinski, ruski, njemački, engleski, francuski, talijanski, španjolski*. sv.2. P–Ž. Zagreb: Matica hrvatska.
- Skarżyński, M. 2000. *Słownik przypomnień gramatycznych*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Stojić, A.; Brala-Vukanović, M.; Matešić, M., 2014. *Priručnik za prevoditelje: prilog teoriji i praksi*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
- Strutyński, J. 2007. *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo Tomasz Strutyński, izd. 10., 142.–144.
- Szober, S. 1963. *Gramatyka języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, izd. 6.
- Szober, S. 1966. *Gramatyka języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, izd. 7.
- Štrkalj Despot, K. 2007. *Sintaktička funkcija participa u hrvatskom jeziku 15./16. stoljeća*. Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 33., str. 413.–429.

Tokarski, J. 1951. *Czasowniki polskie: formy, typy, wyjątki: słownik*. Warszawa: Wydawnictwo S. Arcta.

Topolińska, Z. 2011. „Kartki z historii słowiańskiego participium praeteriti passivi (PPP)“, *Rocznik Sławistyczny*, vol. LX, <https://journals.pan.pl/rslaw/95052#tabs> pristupljeno 12.05.2021.

Townsend, Ch. E. 1996. *Common and comparative Slavic: phonology and inflection with special attention to Russian, Polish, Czech, Serbo-Croatian, Bulgarian*. Columbus: Slavica Publishers.

Várady, E. 1931. *Grammatica della lingua ungherese*. vol. XII., Le pubblicazioni dell'Istituto per l'Europa orientale: 5 serie. Grammatiche, dizionari e testi letterari. Roma: Anonima romana editoriale.

Vidović Bolt, I. 2011. *fleksija.pl*. Promjenjive vrste riječi u poljskom jeziku. Zagreb: FF press.

Wróbel, H. 2001. *Gramatyka języka polskiego*. Kraków: OD NOWA.

Žagar Szentesi, O. 2007. *Kontrastivni opis glagolskih pridjeva i glagolskih priloga u mađarskom i u hrvatskom jeziku*. U: *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*. Vol. 52., str. 474.–483.

Žagar Szentesi, O. 2018. *Priručna gramatika mađarskoga jezika: morfologija 1*. Zagreb: Knjigra.